

# HAYVAN BULUNDURANIN SORUMLULUĞUNDA KURTULUŞ KANITININ DEĞERLENDİRİLMESİ

*Evaluation of the Exculpatory Evidence in the Strict Liability of  
the Animal Keeper*

**Fırat KORKMAZ\***  
**Fatma İrem ŞAHİN\*\***

## ÖZET

Hayvan bulunduranın sorumluluğu Türk Borçlar Kanunu'nda özen yükümlülüğünün ihlâline dayanan bir kusursuz sorumluluk türü olarak düzenlenmiştir. Hayvan bulunduranın bu özen yükümlülüğünün yerine getirdiğini ispatı onu sorumluluktan kurtarmaktadır. Özen yükümlülüğünün yerine getirilmesinin ölçüsü hakkında kanun koyucu doğrudan bir ölçü koymamış bunu uygulama ve doktrine bırakmıştır.

Makalede hayvan bulunduranın sorumluluğuna ilişkin genel veya özel şartların kurtuluş kanıtıyla teknik bağlantısı araştırılmıştır. Ayrıca özen yükümlülüğünün yerine getirilmesinde farklı somut olay içeriklerindeki durumlara nasıl yaklaşılabileceği hususu önem arz eder. Hayvan bulunduranın şahsi özellikleri ve içinde bulunduğu koşullar, söz konusu hayvanın cinsi veya ferdi özellikleri konusunda objektif mi subjektif mi hareket edileceği hususunun tespiti gereklidir. Ayrıca birden fazla hayvan bulunduran varsa bunların özen sorumluluğu bakımından durumu ve hayvanın kaçmış veya terkedilmiş olması durumlarında özen ölçüsünün hangi şartlarda yerine

---

**Makale Geliş Tarihi / Date Received:** 05.08.2024

**Makale Kabul Tarihi / Date Accepted:** 26.02.2025

\* Dr. Öğr. Üyesi, KTO Karatay Üniversitesi Hukuk Fakültesi Medeni Hukuk Anabilim Dalı, E-posta: firat.korkmaz@karatay.edu.tr, ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5834-9393>, ROR ID: <https://ror.org/054341q84>.

\*\* Yüksek Lisans Öğrencisi, KTO Karatay Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Özel Hukuk Tezli Yüksek Lisans Programı, E-posta: 231300212@ogrenci.karatay.edu.tr, ORCID: <https://orcid.org/0009-0005-3764-308X>, ROR ID: <https://ror.org/054341q84>.

getirilmiş olacağının da tespiti gereklidir. Bu itibarla makalede söz konusu konular özen yükümlülüğü ve kurtuluş kanıtı bakımından değerlendirilmiştir. Ayrıca konuyla bağlantılı olarak hayvan bulunduranın sorumluluğuna ilişkin şartlara da değinilmiştir.

**Anahtar Kelimeler:** Kusursuz sorumluluk, Hayvan Bulunduran, Kurtuluş Kanıtı, Özen Sorumluluğu, Özen Ölçüsü.

### ABSTRACT

The liability of the animal holder is regulated in the Turkish Code of Obligations as a type of strict liability based on the breach of the duty of care. The proof that the animal owner fulfilled this duty of care relieves him from liability. The legislator did not set directly measure about fulfillment of the duty of care and left it to practice and doctrine.

The article investigates the technical connection between the general or special conditions about the liability of the animal holder with exonerating evidence. Also It is important how to approach in different situations about fulfilling the duty of care. It is necessary to determine how to act objective or subjective about whether the personal characteristics and conditions of the animal holder, the breed or individual characteristics of the animal. Also, if there is more than one animal holder, it is necessary to determine their situation about duty of care also need to determine how duty of care has been fullfied if animal has escaped or been abandoned. In this respect these issues has evaluated regarding duty of care and exonerating evidence. Also, the conditions about liability of animal holder are mentioned in connection with the subject.

**Keywords:** Strict Liability, Animal Holder, Exonerating Evidence, Duty of Care, Measure of Care.

### GİRİŞ

Günümüzde zarar verebilecek tipte sahipli hayvanların günümüz hayat şartlarında insanların yaşam alanlarına yakın bulunmasından dolayı sık sık zararlar ortaya çıkmaktadır. Hayvanların meydana getirdiği haksız zararların giderilmesi için Türk Borçlar Kanunu “Hayvan bulunduranın sorumluluğu” başlığı altında bir özen sorumluluğu düzenlemiştir. Bu çeşit sorumlulukta

hayvan bulunduran zararın ortaya çıkmaması için gerekli özeni gösterdiğini ispat ederek sorumluluktan kurtulabilecektir ki buna kurtuluş kanıtı denilir. Ancak kanunda bu özenin derecesinin ve ölçüsünün ne olacağı belirtilmemiştir. Bu sorumluluk tipi ve bu sorumluluktan kurtuluş yollarının neler olabileceği gerçekten önem arz etmektedir. Zira kanun koyucunun istisnaen düzenlediği sayılı kusursuz sorumluluklardan birisi budur. Ayrıca çok farklı çeşitte hayvanların şahıs ve malvarlıklarına verdikleri zararlar günümüz hayat şartlarında şehirde, sokaklarda, evlerde veya kırsal kesimlerde hatta hiç de az değildir. Bu itibarla bu sorumluluktan kurtuluş kanıtının ölçüsünün ne olduğu, nasıl ve nelere göre tespit edileceğinin ortaya konulması gerekmektedir.

Bu konuda çözülmesi gereken problem hayvan bulunduranın sorumluluğunda kanunda soyut şekilde düzenlenmiş olan kurtuluş kanıtının ne olduğu diğer bir deyişle gösterilmesi gereken özen seviyesinin nasıl tespit edileceği hususudur. Bunun için farklı hayvan çeşitlerine göre ve hayvanın içinde bulunduğu şartlara ve fitri özelliklerine göre ve sahibinin subjektif özelliklerine göre nasıl bir değerlendirme yapılması gerektiği sorusunun çözülmesi gerekmektedir.

Bu çözüme ulaşabilmek için makalede öncelikle hayvan bulunduranın sorumluluğunun hukuki temelleri, unsurları bu sorumluluğun genel çerçevesi ortaya konacak daha sonra bunların kurtuluş kanıtı üzerindeki rolü araştırılacaktır. Daha sonra kurtuluş kanıtının değerlendirilmesi ve bu bağlamda gerekli özenin gösterildiğinin nasıl ispatlanabileceği, çeşitli kanunlarda yer alan düzenlemeler ve son olarak kurtuluş kanıtıyla bağlantılandırılan illiyet bağının kesilmesi konuları ele alınacaktır.

## I. HAYVAN BULUNDURANIN SORUMLULUĞU

Hayvan bulunduranın sorumluluğu, Türk Borçlar Kanunu'nda “Özen Sorumluluğu” başlığı altında düzenlenen kusursuz sorumluluk hallerinden biridir<sup>1</sup>. TBK m. 67’de “*Bir hayvanın bakımını ve yönetimini sürekli veya*

<sup>1</sup> Merve Keskin Orhan, *Türk Borçlar Hukukunda Hayvan Bulunduranın Sorumluluğu* (Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2020), 52; Elif Bolat, “Türk Hukukunda Bir Kusursuz Sorumluluk Türü Olarak Objektif Özen Ödevine Dayalı Sorumluluk” (Yüksek Lisans Tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, 2018), 55; Emre Köroğlu, “Hayvan Bulunduranın Sorumluluğu (TBK m. 67-68),” *Yargıtay Dergisi* 44, 2 (2018): 223; Nesibe Takcı, “Hayvan Bulunduranın Sorumluluğu” (Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi, 2021), 28.

*geçici olarak üstlenen kişi, hayvanın verdiği zararı gidermekle yükümlüdür. Hayvan bulunduran, bu zararın doğmasını engellemek için gerekli özeni gösterdiğini ispat ederse sorumlu olmaz.”* şeklinde belirtilmekle hayvan bulunduran, hayvanın zarar verici hareketlerinden sorumlu tutulmuştur. Anılan maddeden de anlaşılacağı üzere hayvan bulunduran, hayvanın bir zarara sebebiyet vermesi halinde karine olarak özen yükümlülüğüne aykırı hareket ettiği kabul edilerek ortaya çıkan zarardan sorumlu olmaktadır<sup>2</sup>. Ancak TBK m. 67/II uyarınca hayvan bulundurana kurtuluş kanıtı getirme imkânı tanınmıştır. Hayvan bulunduran, karine olarak sorumlu tutulmasına karşın gerekli özenin gösterildiğini ispat etmesi durumunda sorumluluktan kurtulabilmektedir<sup>3</sup>.

Hayvan bulunduranın sorumluluğunun dayandığı esas konusunda özellikle mülga 818 sayılı Borçlar Kanunu yürürlükteyken mevcut olan, farklı görüşler bulunmaktadır<sup>4</sup>. Hayvanlar, içgüdüleri ile hareket eden varlıklardır. Dolayısıyla bazı yazarlar her hayvanın belirli bir miktarda tehlike ortaya çıkarttığı gerekçesi ile bu sorumluluk türünü tehlike esasına dayanan kusursuz sorumluluk olarak nitelendirmektedir<sup>5</sup>. Ancak bir işletmenin bulunmayışı ve

<sup>2</sup> Fikret Eren, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler* (Ankara: Yetkin Yayınları, 2020), 725. Burada TBK m.50/1’de düzenlenen mağdura yüklenmiş olan haksız fiildeki kusuru ispat yükü tersine çevrilmiş bulunmaktadır. Böylece hayvan bulunduranın sorumluluğu genişletilmiş olmaktadır. Bkz. Gert Brudermüller, Jürgen Ellenberger, Isabell Gotz, Christian Grüneberg, Sebastian Herrler, Hartwig Sprau, Karsten Thorn, Walter Weidenkaff, Dietmar Weidlich ve Hartmut Wicke, *Beck’sche Kurz Kommentare Bürgerliches Gesetzbuch* (München: 2017), 1470; Roberto Vito, *Schweizerisches Haftpflichtrecht* (Zürich: Schulthess Juristische Medien, 2002), 12; Erwin Deutsch, *Allgemeines Haftungsrecht* (Köln, Berlin, Bonn, München: Carl Heymanns Verlag, 1996), 414. İspat yükünün tersine çevrilmesi Anglo- Sakson Hukukunda da görülmektedir. Bkz. Pierre Widmer, *Unification of Tort Law: Fault* (Netherlands: Kluwer Law International, 2005), 161; Miquel Martin Casals ve Diego M. Papayannis, *Uncertain Causation in Tort Law* (Cambridge: Cambridge Press, 2015), 58.

<sup>3</sup> Eren, *Borçlar Genel*, 725; Atilla Kasap, “Güncel Gelişmeler Işığında Hayvan Bulunduranın Sorumluluğunda Objektif Özen Yükümlülüğünün Tayinine İlişkin Öneriler,” *Terazi Hukuk Dergisi* 17, 195 (2022): 139; Takcı, “Hayvan Bulunduran,” 82; Tunay Yüce, “Roma ve Türk Hukuklarında Hayvanın Yol Açtığı Zararlardan Dolayı Hayvan Tutucusunun Sorumluluğu,” *İNÜHFD* 8, 2 (2007): 417; Köroğlu, “Hayvan Bulunduran,” 238; Haluk Nami Nomer, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler* (İstanbul: Beta Yayınları, 2021), 213.

<sup>4</sup> Kasap, “Güncel Gelişmeler,” 135; Takcı, “Hayvan Bulunduran,” 29; Keskin Orhan, *Hayvan Bulunduran*, 46 vd.

<sup>5</sup> Bilgi için bkz. Deutsch, *Allgemeines*, 406; Keskin Orhan, *Hayvan Bulunduran*, 47-48; Takcı, “Hayvan Bulunduran,” 29; Bolat, “Objektif Özen Ödevi,” 56; YİBBGK E.1957/1,

kurtuluş kanıtı getirilebilmesi bu sorumluluk türünü tehlike sorumluluğundan ayırmaktadır. Nitekim tehlikeli hayvanlar bakımından dahi gerekli özenin gösterilmiş olması halinde hayvan bulunduranın zarardan sorumluluğu olmayacaktır<sup>6</sup>.

Hayvan bulunduranın sorumluluğunun özen esasının yanında, hakimiyet ve menfaat esaslarına dayandığı da ifade edilmektedir<sup>7</sup>. Menfaat esasına göre, bir şeyden fayda sağlayan kimse o şeyin meydana getirdiği zararlardan da sorumlu olmalıdır<sup>8</sup>. Hayvan bulunduran bakımından da hayvandan menfaat elde eden kimsenin o hayvanın vereceği zararlardan sorumlu olması gerekmektedir<sup>9</sup>. Menfaat ekonomik olabileceği gibi günümüzde sıkça rastladığımız şekilde duygusal da olabilir<sup>10</sup>. Örneğin görme engelli bireylere yardımcı olan türde köpekler ekonomik açıdan fayda sağlamamakla birlikte bireyin işlerini gerçekleştirebilmesi noktasında manevi ve sosyal faydalar sağlamaktadır.

Hayvan bulunduranın sorumluluğuna dayanak teşkil eden bir diğer esas hakimiyet esasıdır<sup>11</sup>. Kişi, hakimiyet alanında bulunan şeyleri denetleme

---

K.1957/3, 27.03.1957, (<https://mevzuat.sinerjias.com.tr>), sayılı kararında hayvan bulunduranın sorumluluğunun da içinde olduğu birtakım kusursuz sorumluluk hükümlerini sayarak zarar tehlikesinin mevcut olması esasına dayanan sorumluluk hükümlerine kusursuz sorumluluk hükümleri yahut tehlike esasına dayanan sorumluluk hükümleri denilmektedir. Bu kararda Yargıtay kusursuz sorumluluk türlerinin tehlike esasına dayandığını belirtmiştir. Ancak bu 818 Sayılı Borçlar Kanunu'nun yürürlükteyken verilen içtihadı birleştirme kararına karşın sonraki tarihli kararlarda hayvan bulunduranın sorumluluğu objektif özen esasına dayandırılmıştır. Nitekim TBK'nın sistematığına göre de hayvan bulunduranın sorumluluğu objektif özen esasına dayanmaktadır. Bkz. Y. 4. HD, E.1993/1081, K.1993/13614, 25.11.1993; Y. 3. HD, E.2019/4263, K.2019/9309, 26.11.2019, (<https://mevzuat.sinerjias.com.tr>).

<sup>6</sup> Bolat, "Objektif Özen Ödevi," 56; Keskin Orhan, *Hayvan Bulunduran*, 48-49.

<sup>7</sup> Keskin Orhan, *Hayvan Bulunduran*, 49; Eren, *Borçlar Genel*, 721; Bolat, "Objektif Özen Ödevi," 56.

<sup>8</sup> Eren, *Borçlar Genel*, 721; Bolat, "Objektif Özen Ödevi," 56; Köroğlu, "Hayvan Bulunduran," 225; Keskin Orhan, *Hayvan Bulunduran*, 49; Cengiz Koçhisarlıoğlu, "Objektif Sorumluluğun Genel Teorisi," *DÜHFD* 2, 2 (1984): 251; Haluk Tandoğan, *Kusura Dayanmayan Sözleşme Dışı Sorumluluk Hukuku* (Ankara: Turhan Kitabevi, 1981), 5.

<sup>9</sup> Eren, *Borçlar Genel*, 721; Köroğlu, "Hayvan Bulunduran," 225; Keskin Orhan, *Hayvan Bulunduran*, 49; Bolat, "Objektif Özen Ödevi," 56; Aksi yönde bkz. Ecem Aycan Çınar, "Hayvan Bulunduranın Sorumluluğunda Hayvan Bulunduran Kavramı," *Konya Barosu Dergisi*, 2024, 1 (2024): 109.

<sup>10</sup> Eren, *Borçlar Genel*, 722.

<sup>11</sup> Takcı, "Hayvan Bulunduran," 30; Keskin Orhan, *Hayvan Bulunduran*, 50.

imkanına sahiptir. Dolayısıyla hakimiyet alanına hayvanı dahil eden kişi hayvanı denetlemek ve külfetlerine katlanmakla yükümlüdür<sup>12</sup>. Hakimiyet, hayvan bulunduran kavramı ve kurtuluş kanıtının değerlendirilmesinde dikkate alınması gereken önemli bir husustur. Zira kişinin gerekli özeni gösterme yükümlülüğü hakimiyet ilişkisinden kaynaklanmaktadır<sup>13</sup>. Hayvan bulunduran hakimiyeti altındaki hayvanın başkalarına zarar vermemesi için gerekli tedbirleri almalıdır. Doktrindeki hâkim görüş hayvan bulunduranın sorumluluğunu, kanunda da belirtildiği üzere özen yükümlülüğüne<sup>14</sup> dayandırmaktadır<sup>15</sup>. Özen sorumluluğu; kurtuluş kanıtı getirilebilen “*olağan sebep sorumluluğu*” ve kurtuluş kanıtının getirilemediği “*ağırlaştırılmış sebep sorumluluğu*” olmak üzere ikiye ayrılmaktadır<sup>16</sup>. Bu bağlamda TBK m. 67/II uyarınca kurtuluş kanıtı getirilebilen hayvan bulunduranın sorumluluğu, olağan sebep sorumluluğudur<sup>17</sup>.

<sup>12</sup> Bolat, “Objektif Özen Ödevi,” 56 Takcı, “Hayvan Bulunduran,” 30; Keskin Orhan, *Hayvan Bulunduran*, 50.

<sup>13</sup> Eren, s. 695, 722; Keskin Orhan, *Hayvan Bulunduran*, 52.

<sup>14</sup> Kanunda kusursuz sorumluluklar “Özen sorumluluğu” başlığı altında düzenlenmektedir. Bu özen sorumluluğunun gerçekleşmesi, kanunun yüklemiş olduğu özen yükümlülüğünün yerine getirilmemesi olgusuna dayanmaktadır. Doktrin ve uygulamada bu çeşit sorumluluğun “objektif özenin ihlâli” olgusuna dayandığı söylene de bu terime katılmamaktayız. Kanunda objektif özenden bahsedilmemekte sadece bir özen sorumluluğunun varlığından bahsedilmektedir. Özen sorumluluğunun temelindeki olgu olan özen yükümlülüğünün objektif mi subjektif mi olduğu hususu açıkça belirtilmemiştir. Bu itibarla “objektif özenin ihlâline dayanan sorumluluklar” terimi yerine “özen yükümlülüğünün ihlâline dayanan sorumluluklar” terimini tercih ediyoruz. Bu tercihimize uygun olarak makalemizde de kurtuluş kanıtı bakımından yer yer objektif yer yer subjektif özenden bahsedilmesi gerektiği hususunu ortaya koyacağız. Sorumluluğu objektif özenin ihlali olarak değerlendiren yazarlar için bkz. Eren, *Borçlar Genel*, 695; Kasap, “Güncel Gelişmeler,” 135; Şakir Kaleli, “Hayvan Tutucusunun Sorumluluğu (I),” *Yargıtay Dergisi* 5, 2 (1979): 325; Nomer, *Borçlar Genel*, 213.

<sup>15</sup> Eren, *Borçlar Genel*, 721; Kasap, “Güncel Gelişmeler,” 135; Takcı, “Hayvan Bulunduran,” 31; Bolat, “Objektif Özen Ödevi,” 55; Keskin Orhan, *Hayvan Bulunduran*, 51-53. Eren, hayvan bulunduranın sorumluluğunun objektif özene dayandığını belirtmekle birlikte bu objektif özen yükümlülüğünü, hakimiyet, hayvandan sağlanan menfaat ve hayvanların çevre için içerdiği tehlike fikrine dayandırmaktadır.

<sup>16</sup> Eren, *Borçlar Genel*, 695-696; Takcı, “Hayvan Bulunduran,” 21; Keskin Orhan, *Hayvan Bulunduran*, 53; Köroğlu, “Hayvan Bulunduran,” 223; Kasap, “Güncel Gelişmeler,” 135.

<sup>17</sup> Osman Gökhan Antalya, *Marmara Hukuk Yorumu Borçlar Hukuku Genel Hükümler Cilt: V/1, 2* (Ankara: Seçkin Yayınları, 2019), 370; Keskin Orhan, *Hayvan Bulunduran*, 53; Eren, *Borçlar Genel*, 721; Kasap, “Güncel Gelişmeler,” 135; Köroğlu, “Hayvan Bulunduran,” 224; Takcı, “Hayvan Bulunduran,” 28.

## II. SORUMLULUĞUN ŞARTLARININ KURTULUŞ KANITINA ETKİSİ

Kusursuz sorumluluk hallerinin şartları genel şartlar ve özel şartlar olarak ayrılmaktadır. Genel şartlar, çoğu kusursuz sorumluluk hali için aynı olmakla birlikte özel şartlar o çeşit sorumluluğun özelliklerinin kapsamının belirlenmesinde etkilidir. Hayvan bulunduranın sorumluluğunda aranan genel şartlar; hukuka aykırılık, zarar ve illiyet bağıdır<sup>18</sup>. Bu şartlar, kusursuz sorumluluk hallerinin aynı zamanda haksız fiil sorumluluğu olmasından kaynaklanmaktadır<sup>19</sup>.

Hayvan bulunduranın sorumluluğunda özel şartlar; hayvan bulunduranın varlığı, hayvan hareketi ve kurtuluş kanıtının getirilmemiş olmasıdır<sup>20</sup>. Kurtuluş kanıtının getirilmemiş olması olumsuz şart olarak değerlendirilmektedir<sup>21</sup>. Kurtuluş kanıtının farklı koşullar ve çeşitli hayvanlar bakımından değerlendirilebilmesi için öncelikle sorumluluğun diğer şartlarından bahsedilmesi gerekmektedir. Dolayısıyla makalenin konusu açısından kurtuluş kanıtı, sorumluluğun şartları altında değil, ayrı bir başlık altında incelenecektir.

### A. Hukuka Aykırılık

Hukuka aykırılık unsuru hakkında başlıca üç teori bulunmaktadır. Bunlar; objektif hukuka aykırılık, subjektif hukuka aykırılık ve üçüncü hukuka aykırılık teorileridir<sup>22</sup>. Objektif hukuka aykırılık teorisi<sup>23</sup>, kişilerin

<sup>18</sup> Eren, *Borçlar Genel*, 721; Kasap, “Güncel Gelişmeler,” 138; Bolat, “Objektif Özen Ödevi,” 56; Keskin Orhan, *Hayvan Bulunduran*, 55; Şaban Kayıhan ve Mustafa Ünlütepe, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler* (Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2018), 300.

<sup>19</sup> Keskin Orhan, *Hayvan Bulunduran*, 55.

<sup>20</sup> Takcı, “Hayvan Bulunduran,” 54; Bolat, “Objektif Özen Ödevi,” 57; Keskin Orhan, *Hayvan Bulunduran*, 75 vd.; Kayıhan ve Ünlütepe, *Borçlar Genel*, 300.

<sup>21</sup> Keskin Orhan, *Hayvan Bulunduran*, 95.

<sup>22</sup> Michael Cartier, “Begriff der Widerrechtlichkeit nach Art. 41 OR” (Doktora Tezi, Eschen, 2007), 86 vd; Nilgün Başalp Yıldırım, “Haksız Fiil Sorumluluğunda Hukuka Aykırılık Unsuruna İlişkin İleri Sürülen Klasik Teoriler Hakkında Bazı Düşünce ve Eleştiriler,” *GSÜHFD* 1, 1 (2019): 295; Pınar Çağlayan Aksoy, *Hukuka ve Ahlaka Aykırılık Unsurları Çerçevesinde Salt Malvarlığı Zararlarının Tazmini* (Ankara: On İki Levha Yayıncılık, 2016), 156; Fırat Korkmaz, *Türk Borçlar Hukukunda Kusur İlkesinin Haksız Fiiller Açısından Değerlendirilmesi* (Ankara: Yetkin Yayınevi, 2021), 207.

<sup>23</sup> Objektif hukuka aykırılık teorisi sonucun hukuka aykırılığı ve davranışın hukuka aykırılığı olarak ikiye ayrılmaktadır. Sonucun hukuka aykırılığı, eylemin sonucunun temel koruma

şahıs ve malvarlıklarını koruma amacı güden hukuk normlarına aykırılık olarak tanımlanmaktadır<sup>24</sup>. Subjektif hukuk aykırılık teorisinde norma aykırılığa bakılmaz. Zarar ortaya çıkaran her eylem, hukuka uygunluk sebepleri bulunmadığı müddetçe hukuka aykırıdır<sup>25</sup>. Üçüncü hukuka aykırılık teorisi ise hukuka aykırılığı; koruma yükümlülüğüne, özen yükümlülüğüne ve davranış yükümlülüğüne aykırılık olmak üzere farklı şekillerde açıklamaktadır<sup>26</sup>. Türk medeni hukuku doktrinine ve uygulamasına hâkim olan teori objektif hukuka aykırılık teorisidir<sup>27</sup>.

Hayvan bulunduranın sorumluluğu açısından hukuka aykırılıkla ilgili doktrinde iki görüş bulunmaktadır. Bir görüşe göre hukuka aykırılık unsurunu, hayvan bulunduranın kendi olumsuz fiili oluşturmaktadır. Hayvan bulunduranın özen yükümlülüğünü yerine getirmemiş olması durumunda hukuka aykırılık meydana gelir<sup>28</sup>. Bu görüş kanaatimizce objektif hukuka aykırılık teorisinin alt kolu olan davranışın hukuka aykırılığı teorisini esas almaktadır. Kanun normuna aykırılık özen eksikliği içeren bir davranışla veya menfi davranışla gerçekleşmektedir. Davranışın hukuka aykırılığı teorisi

---

normlarına aykırı olup olmadığına yönelik iken, davranışın hukuka aykırılığı norma aykırı hareket edilip edilmediğine yöneliktir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Eren, *Borçlar Genel*, 672; Cartier, “Begriff der Widerrechtlichkeit,” 87; Başalp Yıldırım, “Haksız Fiil,” 302; Korkmaz, *Kusur*, 211; Gökçe Kurtulan, “Haksız Fiilde Hukuka Aykırılık Unsuru,” *MÜHF-HAD* 23, 1 (2017): 472 vd.

<sup>24</sup> Eren, *Borçlar Genel*, 660; Çağlayan Aksoy, *Hukuka ve Ahlaka Aykırılık*, 160-161; Korkmaz, *Kusur*, 207; Keskin Orhan, *Hayvan Bulunduran*, 57; Takcı, “Hayvan Bulunduran,” 76.

<sup>25</sup> Eren, *Borçlar Genel*, 559 vd.; Kurtulan, “Haksız Fiil,” 468; Keskin Orhan, *Hayvan Bulunduran*, 57; Takcı, “Hayvan Bulunduran,” 76.

<sup>26</sup> Heinrich Honsell, Bernhard Isenring ve Martin A. Kessler, *Schweizerisches Haftpflichtrecht* (Zürich, Meilen: Schulthess Juristische Medien, 2013), 80-81; Vito, *Schweizerisches Haftpflichtrecht*, 16-17; Beat Schonenberger, “Die dritte Widerrechtlichkeitstheorie,” *Ha-ve/Reas* 2004, 1 (2004): 9 vd.; Cartier, “Begriff der Widerrechtlichkeit,” 87 vd.; Kurtulan, “Haksız Fiil,” 479; Başalp Yıldırım, “Haksız Fiil,” 297; Çağlayan Aksoy, *Hukuka ve Ahlaka Aykırılık*, 227.

<sup>27</sup> Eren, *Borçlar Genel*, 661; Bilgi için bkz. Takcı, “Hayvan Bulunduran,” 76; Keskin Orhan, *Hayvan Bulunduran*, 57; Turgut Akıntürk ve Derya Ateş, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler Özel Borç İlişkileri* (İstanbul: Beta Yayınları, 2022), 88; Kurtulan, “Haksız Fiil,” 470. YİBBGK, E.2017/5, K.2018/7, 06.07.2018, (<https://mevzuat.sinerjias.com.tr>), “Hukuka aykırılık unsurunun gerçekleşebilmesi için hukukumuzda benimsenen objektif hukuka aykırılık teorisine göre, bir özel koruma normunun veya herkese karşı ileri sürülebilen mutlak bir hakkın ihlal edilmiş olması gerekir.”.

<sup>28</sup> Yüce, “Roma ve Türk,” 416.

teknik olarak sorumluluğu daraltıcı etkiye sahiptir<sup>29</sup>. Hayvan bulunduranın sorumluluğuyla ilgili bu teori hukuka aykırılıkla özen yükümlülüğünü tamamen bağdaştırdığı için kurtuluş kanıtı getirilmesi aynı zamanda adeta bir hukuka uygunluk nedeni de oluşturacaktır. Halbuki hukuka aykırılık kusurdan farklı bir kavram olduğu gibi özen yükümlülüğünden de farklı bir kavramdır. Kusur hukuka aykırılığın kınanabilir tarzda ortaya çıkmasıdır. Ancak bazen kusurla hukuka aykırılık birbirine karışmaya başlamaktadır. Bu, özellikle kanun normlarının ihmali tespit eder tarzda düzenlenmesi durumunda gerçekleşir. Gerçekten bazen hukuk kuralları, ihmali tespit eder tarzda düzenlenirler<sup>30</sup>. Bu gibi durumlarda hukuka aykırılık aynı zamanda kusur da teşkil etmiş olur. Hayvan bulunduranın sorumluluğunda da özen yükümlülüğü bakımından benzer bir durum olduğu söylenebilir. Burada da kanun normu özen yükümlülüğü yükler tarzda düzenlendiği için hukuk aykırılıkla özen yükümlülüğü kavramlarının birbirine karışması kolaylaşmaktadır. Kanaatimizce mümkün mertebe kavramları birbirine eşitlememek ve hukuka aykırılıkla özen yükümlülüğü arasında belirli farklar tespit etmek daha doğrudur. Nitekim bu iki kavramı tamamen beraberce ele almak kurtuluş kanıtının hukuka uygunluk nedenine dönüşmesine yol açarak kavram kargaşasına sebep olabilir.

Doktrindeki diğer görüşe göre, hayvanın içgüdüsel hareketi neticesinde bir koruma normu ihlal edildiği takdirde hukuka aykırılık unsuru oluşacaktır<sup>31</sup>. Kanaatimizce bu görüş ise yine objektif hukuka aykırılık teorisinin alt kolu olan sonucun hukuka aykırılığına yakın durmaktadır. Hayvan davranışı neticesinde norm ihlali teşkil eden sonucun gerçekleşmesi hukuka aykırılık için yeterli kabul edildiği için bu yaklaşım sorumluluğu nispeten genişletici olacaktır. Bu görüşe katılmasak da kusursuz sorumluluk genel anlayışına uygun olarak sorumluluğu nispeten genişletmesi ve buna uygun olarak

<sup>29</sup> Eren, *Borçlar Genel*, 672-673; Cartier, “Begriff der Widerrechtlichkeit,” 88-90; Korkmaz, *Kusur*, 210, 214-216.

<sup>30</sup> Bkz. Vito, *Schweizerisches Haftpflichtrecht*, 15; Max Gmür ve Hermann Becker, *Kommentar zum Schweizerisches Zivilgesetzbuch Obligationenrecht 1. Abteilung Allgemeine Bestimmungen Art. 1-183* (Bern: Stampfli Verlag, 1945), 202.

<sup>31</sup> Kasap, “Güncel Gelişmeler,” 139; Keskin Orhan, *Hayvan Bulunduran*, 58; Şeyda Yıldırım, “Hayvan Bulunduranın Sorumluluğu” (Yüksek Lisans Tezi, Hacı Bayram Veli Üniversitesi, 2023), 38. Bir görüşe göre ise hukuka aykırılık hem hayvan bulunduranın özen yükümlülüğünde hem de hayvanın içgüdüsel hareketinde aranmalıdır. Bkz. Takcı, “Hayvan Bulunduran,” 77.

sonucun hukuka aykırılığı fikrine yakın durması bakımından tutarlı bir teoridir<sup>32</sup>. Bu teoride kurtuluş kanıtı özen yükümlülüğünün yerine getirildiğini ispat niteliğinde olup isabetli olarak hukuka uygunluk nedeninden tamamen ayrılmış bulunmaktadır.

Kanaatimize göre ise hayvan bulunduranın sorumluluğunda hukuka aykırılıkla ilgili önemli bir nokta vardır. Şöyle ki hukuka aykırılığın gerçekleşebilmesi için zarar görenin şahıs ve malvarlığını koruyan ilgili koruma normunun ihlâlinin gerçekleşmesi yeterli gelmez. Ayrıca özen yükümlülüğünün ihlâl edilmiş olması da gerekecektir. Zira konuyla ilgili temel koruma normu TBK m. 67 olup özen yükümlülüğünü yerine getirmeyi, ortaya çıkan zararın hukuka aykırılığı ile bağlantılı olarak düzenlemektedir. Bu itibarla, bu çeşit sorumlulukta tamamen hayvan davranışı ve sonuçtan hareket ederek hukuka aykırılığı tespit etmek doğru değildir. Hukuka aykırılığın araştırılmasında özen yükümlülüğünün ihlâlini teşkil eden davranış olmalıdır. Ancak bu da hukuka aykırılık için yeterli değildir. Özen yükümlülüğüne aykırı davranışla bağlantılı bir hayvan hareketi neticesinde ortaya çıkan sonucun norm ihlâli de araştırılmalıdır<sup>33</sup>. Böylece bizim kanaatimize göre hayvan bulunduranın sorumluluğunda hukuka aykırılık; özen yükümlülüğünün ihlâlini teşkil eden davranışa bağlı olarak, bir hayvan hareketi sonucunda bir koruma normunun ihlâlinin gerçekleşmiş olmasıdır. Bu görüşümüzle hukuka aykırılığı özen yükümlülüğüyle bağlantılandığımız gibi kurtuluş kanıtını hukuka uygunluk nedeninden isabetli olarak belirli ölçüde ayırmış oluyoruz.

<sup>32</sup> Mahiyet olarak davranışın hukuka aykırılığı daha çok kusur ilkesiyle, sonucun hukuka aykırılığı ise kusursuz sorumlulukla uyum arz eder. Nitekim Federal mahkeme kusur sorumluluğunda davranışın hukuka aykırılığını kabul etmektedir. Bkz. BGE 82 II 28. Yine federal mahkeme kusursuz sorumluluk hallerinde ise sonucun hukuka aykırılığını kabul etmektedir. Bkz. BGE 75 II 204; Bkz. BGE 102 I 85-88.

<sup>33</sup> Doktrindeki benzer yöndeki bir fikre göre hukuka aykırılık için hem özen yükümlülüğünün ihlâl edilmiş olması hem de hayvan hareketinin hukuka aykırılığının aranması gerekmektedir. Bkz. Takcı, “Hayvan Bulunduran,” 77. Bu, kanaatimize oldukça benzer bir görüş olsa da biz hayvan hareketinin hukuka aykırılığının değil hayvanın hareketi sonucunda ortaya çıkan sonucun norm ihlâli teşkil edip etmediğinin araştırılmasını daha doğru buluyoruz. Zira Federal Mahkemenin de isabetli olarak belirttiği üzere kusursuz sorumluluk hallerinde hukuka aykırılığın davranışta değil sonuçta aranması kurumun mahiyetine daha uygundur. Ayrıca hayvan hareketinin hukuka aykırı veya uygun olmasının araştırılması hukuk kurallarının amaçları bakımından tatminkâr değildir. Zaten TBK m. 67’deki: “-hayvanın verdiği zararı gidermekle yükümlüdür” ifadesi hayvanın davranışını değil ortaya çıkardığı sonucu esas alır tarzda düzenlenmiştir.

## B. Zarar ve İlliyet Bağı

Hayvan bulunduranın sorumluluğunun meydana gelebilmesi için aranan bir diğer genel şart, zarardır. Zarar olmadan tazminat borcu doğmayacak ve hayvan bulunduranın sorumluluğu oluşmayacaktır<sup>34</sup>. Nitekim TBK m. 67’de yer alan “...*hayvanın verdiği zararı gidermekle yükümlüdür*” ifadesiyle açıkça zarar unsuruna yer verilmiştir. Zarar, maddi veya manevi olabileceği gibi zararın kişinin malvarlığına veya şahsına yönelik gerçekleşmesi de mümkündür<sup>35</sup>.

Sorumluluğun son genel şartı ise illiyet bağıdır. Hayvan hareketi ve meydana gelen zarar arasında uygun illiyet bağının bulunması gerekmektedir<sup>36</sup>. Uygun illiyet bağı, yalnızca hayvanın hareketiyle sonuç arasında değil, hayvan bulunduranın özen yükümlülüğünün ihlâli ile ortaya çıkan zarar arasında da aranır<sup>37</sup>. Hayvan bulunduranın gerekli özeni göstermemesi sebebi ile ortaya bir zarar çıkması gerekmektedir. Bu tür bir sorumluluğun doğabilmesi için özen yükümlülüğünün ihlâli ile bağlantılandırılabilen bir hayvan davranışının bulunması ve bu davranışın neticesinde bir zarar ortaya çıkması şarttır. Diğer bir deyişle, hayvan bulunduranın sorumluluğunda özen yükümlülüğünün ihlali ile uygun illiyet bağı içerisinde bir hayvan davranışı olmalı, söz konusu hayvan davranışıyla uygun illiyet bağı içinde ortaya bir zarar çıkmalıdır. Böylece bu çeşit sorumlulukta illiyet bağı, özen yükümlülüğünün ihlâlinden hayvan hareketine oradan da ortaya çıkan zarara uzanan böylece üç farklı noktayı birbirine bağlayan bir zincir gibidir.

<sup>34</sup> Şakir Kaleli, “Hayvan Tutucusunun Sorumluluğu (II),” *Yargıtay Dergisi* 5, 3 (1979): 515; Takcı, “Hayvan Bulunduran,” 77-78; Kasap, “Güncel Gelişmeler,” 138; Keskin Orhan, *Hayvan Bulunduran*, 5.

<sup>35</sup> Eren, *Borçlar Genel*, 721; Yüce, “Roma ve Türk,” 416; Kaleli, “II,” 515; Köroğlu, “Hayvan Bulunduran,” 230; Kasap, “Güncel Gelişmeler,” 138.

<sup>36</sup> Nomer, *Borçlar Genel*, 213; Kaleli, “II,” 521; Eren, *Borçlar Genel*, 721; Kasap, “Güncel Gelişmeler,” 139; Yüce, “Roma ve Türk,” 417; Köroğlu, “Hayvan Bulunduran,” 234; Takcı, “Hayvan Bulunduran,” 80; Antalya, *Marmara Hukuk Yorumu*, 377; Yıldırım, “Hayvan Bulunduran,” 48; Nihat Yavuz, *Borçlar Hukuku El Kitabı* (Ankara: Adalet Yayınevi, 2024), 286.

<sup>37</sup> Keskin Orhan, *Hayvan Bulunduran*, 74; Köroğlu, “Hayvan Bulunduran,” 241; Yıldırım, “Hayvan Bulunduran,” 48; Takcı, “Hayvan Bulunduran,” 86; Kasap, “Güncel Gelişmeler,” 139.

İllyet bağına kesen sebepler mevcutsa hayvan bulunduran zarardan sorumlu olmaz<sup>38</sup>. Bu sebepler; mücbir sebep, zarar görenin ağır kusuru ve üçüncü kişinin ağır kusurudur<sup>39</sup>. Hayvan bulunduran, göstermesi gereken özen ve ortaya çıkan zarar arasında uygun illiyet bağı olmadığını ispatlarsa sorumluluktan kurtulacaktır<sup>40</sup>. Doktrinde bu ispat faaliyeti, ikinci tür kurtuluş kanıtı olarak da adlandırılmaktadır<sup>41</sup>. Dolayısıyla bu husus ilerleyen bölümde ayrıca ele alınacaktır<sup>42</sup>.

### C. Hayvan Bulunduran Kavramı

Hayvan bulunduran, TBK m. 67’de “*hayvanın bakımını ve yönetimini sürekli veya geçici olarak üstlenen kişi*” şeklinde tanımlanmıştır. Buna göre hayvan bulunduran, bir hayvanın bakımını geçici veya kalıcı olarak üstlenen kişidir<sup>43</sup>. Hayvanın bakımının üstlenilmesi ve gerekli özenin gösterilebilmesi için hayvan bulunduranın hayvan üzerinde hukuki veya fiili hakimiyetinin olması gerekmektedir<sup>44</sup>. Hukuki hakimiyet, kişinin hayvan üzerindeki mülkiyet hakkına dayanır. Genellikle hayvan bulunduran, hayvanın malikidir<sup>45</sup>. Ancak hukuki hakimiyet bulunmasa dahi hayvan üzerinde fiili hakimiyetin bulunması halinde hayvan bulunduran olarak sorumluluk oluşmaktadır<sup>46</sup>. Fiili hakimiyetten anlaşılması gereken husus, hayvan

<sup>38</sup> Eren, *Borçlar Genel*, 721; Antalya, *Marmara Hukuk Yorumu*, 377; Takcı, “Hayvan Bulunduran,” 81; Keskin Orhan, *Hayvan Bulunduran*, 70.

<sup>39</sup> Kayıhan ve Ünlütepe, *Borçlar Genel*, 259; Kaleli, “II,” 523; Eren, *Borçlar Genel*, 627; Nomer, *Borçlar Genel*, 184; İhsan Erdoğan, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler* (Ankara: Gazi Kitabevi, 2019), 138.

<sup>40</sup> Yüce, “Roma ve Türk,” 417; Kaleli, “II,” 523; Kasap, “Güncel Gelişmeler,” 139; Köroğlu, “Hayvan Bulunduran,” 241.

<sup>41</sup> Kaleli, “II,” 523; Eren, *Borçlar Genel*, 726; Yüce, “Roma ve Türk,” 417. Kanaatimizce illiyet bağının kesilmesinin kurtuluş kanıtı olarak isimlendirilmesi fikrine katılmak mümkün değildir. Kurtuluş kanıtı, özen sorumluluklarında, özen yükümlülüğünün yerine getirilmesini ifade eden bir kavramdır. İllyet bağının kesilmesi için kurtuluş kanıtı teriminin kullanılmasının bir faydası olmadığı gibi kavram kargaşasına da sebep olur.

<sup>42</sup> Bş. III, C.

<sup>43</sup> Kasap, “Güncel Gelişmeler,” 136; Keskin Orhan, *Hayvan Bulunduran*, 83; Nomer, *Borçlar Genel*, 213.

<sup>44</sup> Eren, *Borçlar Genel*, 722; Antalya, *Marmara Hukuk Yorumu*, 372; Takcı, “Hayvan Bulunduran,” 81; Bolat, “Objektif Özen Ödevi,” 57-58; Keskin Orhan, *Hayvan Bulunduran*, 84.

<sup>45</sup> Takcı, “Hayvan Bulunduran,” 67; Keskin Orhan, *Hayvan Bulunduran*, 83.

<sup>46</sup> Erdoğan, *Borçlar Genel*, 151; Eren, *Borçlar Genel*, 721; Keskin Orhan, *Hayvan Bulunduran*, 84; Takcı, “Hayvan Bulunduran,” 67; Nomer, *Borçlar Genel*, 213; Kayıhan ve Ünlütepe, *Borçlar Genel*, 300.

bulunduranın dolaysız zilyet<sup>47</sup> olmasıdır<sup>48</sup>. Hakimiyet süresinin hayvan bulunduranın tespiti açısından bir önemi yoktur<sup>49</sup>. Doktrinde, hayvan üzerindeki hakimiyeti kısa süreli olan kişinin hayvan bulunduran olarak nitelendirilemeyeceğini ifade eden yazarlar bulunmaktadır<sup>50</sup>. Fakat diğer bir görüşe göre kanunda hakimiyetin sürekliliğine ilişkin bir şart aranmadığından kısa süreli hakimiyetlerde de hayvan bulunduran olarak nitelendirilmesi gerektiği de ifade edilmektedir<sup>51</sup>.

Hayvan bulunduran kavramı, kanunun ifadesiyle bir hayvanın bakımını ve yönetimini sürekli veya geçici olarak üstlenen kişiyi ifade eder. Bir hayvanın bakımını ve yönetimini yapabilmek içinse bu hayvana hâkim olmak zorunlu bir unsurdur. Hâkim olmak ise hukuki veya fiili hâkimiyet şeklinde tezahür edebilir. Fiili hâkimiyetin zilyetlik şeklinde anlaşılması gerekirken<sup>52</sup>, hukuki hâkimiyet daha çok mülkiyet olarak karşımıza çıkar. Kanaatimizce hukuki hâkimiyeti sadece mülkiyete hasretmek ve onunla sınırlamak doğru değildir. Bir kimse malik olmadığı halde hukuki durumundan ötürü hayvanın bakımını veya yönetimini üstlenmiş kabul edilebilir. Mesela kiracının hayvanı alt kiraya vermesi durumunda somut olayın özellikleri destekliyorsa kiracının hayvan bulunduran olarak kabul edilebilmesi mümkün olmalıdır. Zira alt kiracı fiilen hayvanı kullanma ve yararlanma hakkını, kiracı ile yaptığı alt kira sözleşmesinden bir diğer deyişle kiracının hayvan üzerindeki hukuki hâkimiyetinden almaktadır. Bu durum malikin hayvanı kiraladığı halde hayvan üzerindeki hukuki hâkimiyeti sebebiyle hayvan bulunduran olmasına benzemektedir. Gerçekten kanun koyucu hayvan bulunduran kavramını düzenlerken TBK m. 67’de “*Bir hayvanın bakımını ve yönetimini sürekli veya geçici olarak üstlenen kişi...*” ifadesine yer vermiş ve mülkiyet kavramına bir

<sup>47</sup> Türk Medeni Kanunu madde 975’te dolaylı ve dolaysız zilyetlik tanımlanmıştır. Hükme göre: “*Bir şeyde fiili hâkimiyetini doğrudan doğruya sürdüren kimse dolaysız zilyet, başka bir kişi aracılığı ile sürdüren kimse dolaylı zilyettir.*”

<sup>48</sup> Antalya, *Marmara Hukuk Yorumu*, 372; Keskin Orhan, *Hayvan Bulunduran*, 84; Köroğlu, “Hayvan Bulunduran,” 235-236; Nomer, *Borçlar Genel*, 213; Takcı, “Hayvan Bulunduran,” 66; Bolat, “Objektif Özen Ödevi,” 58; Kayıhan ve Ünlütepe, *Borçlar Genel*, 300; Yavuz, *Borçlar Hukuku*, 286.

<sup>49</sup> Eren, *Borçlar Genel*, 722; Kasap, “Güncel Gelişmeler,” 137; Takcı, “Hayvan Bulunduran,” 66; Köroğlu, “Hayvan Bulunduran,” 238; Keskin Orhan, *Hayvan Bulunduran*, 85; Şakir Kaleli, “I,” 336; Antalya, *Marmara Hukuk Yorumu*, 373.

<sup>50</sup> Bilgi için bkz. Kasap, “Güncel Gelişmeler,” 137.

<sup>51</sup> Takcı, “Hayvan Bulunduran,” 66; Köroğlu, “Hayvan Bulunduran,” 238.

<sup>52</sup> Eren, *Borçlar Genel*, 722.

atıfta bulunmamıştır<sup>53</sup>. Kiracının hem asıl hem alt kira ilişkisinin tarafı olduğu düşünülürse hayvanın bakımını veya yönetimini üstlenen kişi olarak değerlendirilmesi kanaatimizce kanundaki düzenlemeye uygunluk arz eder.

Hayvan bulunduranda hakimiyet esasının aranmasındaki temel düşünce, kişinin ancak hakimiyet alanında bulunan şeylere gerekli özen ve bakımı gösterebilecek olmasıdır<sup>54</sup>. Hayvan bulunduranın sorumluluğu menfaat esasına dayandırılırsa hayvan bulunduran, o hayvandan maddi veya manevi yarar sağlayan kişidir<sup>55</sup>. Doktrinde hakimiyet ve menfaat esasları, hayvan bulunduranda beraberce değerlendirilmektedir<sup>56</sup>.

### 1. 5199 Sayılı Hayvanları Koruma Kanununda Hayvan Sahibi

Burada değinilmesi gereken bir diğer husus ise hayvan sahibi kavramıdır. 5199 sayılı Hayvanları Koruma Kanununda hayvan bulunduran kavramı yerine hayvan sahibi kavramı tercih edilmiştir. Kanunda, hayvan sahibinin tanımı yapılmamakla birlikte m. 3(j)'de sahipli hayvan *“bir kişi, kuruluş, kurum ya da tüzel kişilik tarafından sahiplenilen, bakımı, aşıları, periyodik sağlık kontrolleri yapılan ve Bakanlık veri tabanına kaydedilen ev hayvanı”* şeklinde tanımlanmıştır. Kedi, Köpek ve Gelinciklerin Kimliklendirilmesi ve Kayıt Altına Alınmasına Dair Yönetmelik m. 4/(c)'de ise ev hayvanı sahibi tanımlanmış olup; ev hayvanlarının mülkiyet hakkını üzerinde bulunduran 16 ve üzeri yaşta gerçek veya tüzel kişiyi, ifade eder. Bu maddelerden hareketle hayvan sahibini; ev hayvanının mülkiyet hakkına sahip olan, hayvanın düzenli

<sup>53</sup> Keskin Orhan, *Hayvan Bulunduran*, 84; Takcı, “Hayvan Bulunduran,” 67.

<sup>54</sup> Eren, *Borçlar Genel*, 695; Bolat, “Objektif Özen Ödevi,” 56; Takcı, “Hayvan Bulunduran,” 30; Keskin Orhan, *Hayvan Bulunduran*, 50-52.

<sup>55</sup> Eren, *Borçlar Genel*, 722; Kaleli, “I,” 334-335; Antalya, *Marmara Hukuk Yorumu*, 372; Keskin Orhan, *Hayvan Bulunduran*, 86. 818 sayılı Borçlar Kanunu döneminde özellikle satış sözleşmelerinde, menfaat esasının hayvan bulunduranın tespiti için her zaman doğru sonuç vermeyeceği yönünde eleştiriler mevcuttu. Özellikle satış sözleşmesinin kurulması ile yarar ve hasarın alıcıya geçtiği eBK m. 183 düzenlemesinde hayvanın tesliminin gerçekleşmediği durumlarda menfaat alıcıya geçmekte ancak alıcının fiili hakimiyeti sağlanmamaktaydı. Fakat TBK'nın yürürlüğe girişi ile söz konusu eleştiriler çözüme kavuşturulmuştur. Ayrıntılı bilgi için bkz. Kaleli, “I,” 335; Keskin Orhan, *Hayvan Bulunduran*, 86.

<sup>56</sup> Eren, *Borçlar Genel*, 722; Bolat, “Objektif Özen Ödevi,” 58; Koroğlu, “Hayvan Bulunduran,” 234-235; Kaleli, “I,” 336. Doktrinde bir görüşe hayvan bulunduranın fiili hakimiyeti sağlamış olması yeterlidir. Zira kanunda menfaat esasına yer verilmemiştir. Bkz. Takcı, “Hayvan Bulunduran,” 65-66.

bakım ve sağlık kontrollerini yaptıran, 16 ve üzeri yaşta gerçek ve tüzel kişi olarak tanımlayabiliriz. Hayvanları Koruma Kanununda bahsi geçen hayvan sahibi ile TBK’da düzenlenen hayvan bulunduran kavramlarının birbirlerinden farklı olduğu görülmektedir. Zira kişi, TBK’ya göre hayvanın fiili hâkimi olmakla hayvan bulunduran sıfatını kazanabilmekte iken<sup>57</sup> 5199 Sayılı Hayvanları Koruma Kanun’a göre hayvan sahibinin hayvanın mülkiyet hakkına sahip olması gerekmektedir<sup>58</sup>. Bir diğer fark da hayvanın bakımının süresine ilişkindir. Hayvanları Koruma Kanununda sahipli hayvandan bahsedilirken bakım ve aşıları yapılan, periyodik sağlık kontrolleri yapılan ifadesi kullanılmıştır. Buna göre hayvan sahibinin, hayvanın bakımı ile sürekli ve devam eden şekilde ilgilenmesi gerekmektedir. Ancak hayvan bulunduranın, hayvan üzerindeki hakimiyetinin geçici veya kısa süreli olmasının bir önemi bulunmamaktadır<sup>59</sup>. Böylece, hayvan bulunduran kavramının daha geniş ve hayvan sahibi kavramını kapsar tarzda, hayvan sahibi kavramının ise daha dar düzenlendiği görülmektedir. Her hayvan sahibi hayvan bulunduran olarak nitelendirilebilirken, her hayvan bulunduran hayvan sahibi olarak nitelendirilemeyecektir.

#### D. Hâkimiyet Altına Alınan Hayvan Kavramı

TBK m. 67’de bahsi geçen hayvan doktrinde hakimiyet altındaki evcil hayvanlar ve hakimiyet altına alınabilmeleri şartıyla vahşi hayvanlar olarak değerlendirilmektedir<sup>60</sup>. Nitekim kanun lafzında yer alan “*bakım ve yönetimin üstlenilmesi*” ifadesinden anlaşılması gereken hayvanın hakimiyet altına alınmış bir hayvan olmasıdır. Her hayvan hakimiyet altına alınabilir. Dolayısıyla hakimiyet altına alınabilme şartı, itaat etme olarak değerlendirilmemelidir<sup>61</sup>. Nitekim bu husus esasen hayvanı bulundurma - bakım ve yönetiminin üstlenilmesi ilişkisinden kaynaklanmaktadır. Kişi

<sup>57</sup> Eren, *Borçlar Genel*, 721; Keskin Orhan, *Hayvan Bulunduran*, 84; Takcı, “Hayvan Bulunduran,” 67.

<sup>58</sup> Yıldırım, “Hayvan Bulunduran,” 20.

<sup>59</sup> Antalya, *Marmara Hukuk Yorumu*, 373; Eren, *Borçlar Genel*, 722; Kasap, “Güncel Gelişmeler,” 137; Keskin Orhan, *Hayvan Bulunduran*, 83; Takcı, “Hayvan Bulunduran,” 66; Köroğlu, “Hayvan Bulunduran,” 238; Yavuz, *Borçlar Hukuku*, 286.

<sup>60</sup> Eren, *Borçlar Genel*, 723; Antalya, *Marmara Hukuk Yorumu*, 374; Takcı, “Hayvan Bulunduran,” 55; Bolat, “Objektif Özen Ödevi,” 60; Köroğlu, “Hayvan Bulunduran,” 226-227; Yıldırım, “Hayvan Bulunduran,” 50.

<sup>61</sup> Keskin Orhan, *Hayvan Bulunduran*, 76.

ancak kendi hakimiyeti altındaki bir hayvanın bakım ve yönetimini üstlenebilir ve ona gerekli dikkat ve özeni gösterebilir<sup>62</sup>. Bir sirk gösterisi için eğitilen fil ve hayvanat bahçesinde tutulan fil farklı yönlerden hakimiyet altına alınmış hayvan olarak örnek gösterilebilir. Kuş, balık, yılan, kedi, köpek gibi hayvanların yanında maymun, timsah, arı kovanındaki arılar, tarantula gibi hayvanlar da bu madde kapsamına girer<sup>63</sup>.

Tahta kurusu, pire, bakteri gibi türlerin madde kapsamına girip girmeyeceği konusunda ise doktrinde ikili ayrım yapılmaktadır<sup>64</sup>. Eğer kişinin üzerinde bulunan pire birine bulaşırsa hayvan bulunduranın sorumluluğu kapsamına girmemektedir. Zira kişi üzerinde pire bulunduğunu bilmiyor olabilir. Biliyorsa dahi bu artık hayvan bulunduranın sorumluluğu olarak değil kusur sorumluluğu olarak nitelendirilmelidir<sup>65</sup>. Ancak deney maksadıyla bir laboratuvarında tutulan bakterilerin TBK m. 67 kapsamına gireceği ifade edilmektedir<sup>66</sup>. Örneğin aşı çalışmalarında veya tarımsal gübrelerde kullanılan bakteriler bu kapsamda değerlendirilebilirler. Afrika katil böceği, turuncu uzun antenli böceği, asya kaplan sivrisineği gibi tehlikeli cinsten haşerat kanaatimizce pireler ve virüsler gibi değerlendirilmemeli, hayvan bulunduranın sorumluluğuna tabi olmalıdır. Zira bunlar hukuken veya fiilen hâkimiyet altına alınmaya elverişlidirler.

### E. Hayvan Hareketi

Sorumluluğun oluşması için hayvan davranışının, bir insan komutundan kaynaklanmamış olması gerekmektedir. Hayvan davranışı içgüdüsel olmalıdır<sup>67</sup>. Kanun normunun koruma amacı, hayvanın fitri hareketlerinden doğan zararlardan sorumluluktur. Bir köpeğe ısır komutunun verilmesi, jokeyin ata ani dönüş ve manevralar yaptırması sonucu ortaya çıkan

<sup>62</sup> Antalya, *Marmara Hukuk Yorumu*, 370; Bolat, “Objektif Özen Ödevi,” 56; Takcı, “Hayvan Bulunduran,” 30; Keskin Orhan, *Hayvan Bulunduran*, 50.

<sup>63</sup> Antalya, *Marmara Hukuk Yorumu*, 374; Keskin Orhan, *Hayvan Bulunduran*, 77; Takcı, “Hayvan Bulunduran,” 56; Yıldırım, “Hayvan Bulunduran,” 50.

<sup>64</sup> Takcı, “Hayvan Bulunduran,” 56; Keskin Orhan, *Hayvan Bulunduran*, 77.

<sup>65</sup> Keskin Orhan, *Hayvan Bulunduran*, 78; Takcı, “Hayvan Bulunduran,” 57.

<sup>66</sup> Kaleli, “I,” 326; Takcı, “Hayvan Bulunduran,” 57; Keskin Orhan, *Hayvan Bulunduran*, 79.

<sup>67</sup> Köroğlu, “Hayvan Bulunduran,” 228; Kasap, “Güncel Gelişmeler,” 136; Yüce, “Roma ve Türk,” 416; Takcı, “Hayvan Bulunduran,” 59; Kaleli, “I,” 329; Bolat, “Objektif Özen Ödevi,” 61; Keskin Orhan, *Hayvan Bulunduran*, 79; Antalya, *Marmara Hukuk Yorumu*, 376; Yıldırım, “Hayvan Bulunduran,” 49.

zararlarda, hayvan vasıta olarak kullanıldığı için hayvan bulunduranın değil, kusur sorumluluğu gündeme gelecektir<sup>68</sup>. Yolun bozukluğu sebebiyle hayvanın ayağının kayıp zarara sebebiyet vermesi durumunda TBK m. 67 uyarınca sorumluluk meydana gelmez. Nitekim burada da hayvanın içgüdüsel bir davranışı yoktur<sup>69</sup>. Ancak atın gözüne sinek girmesi ya da silah sesinden korkması sonucu atın çifte atması halinde TBK m. 67 uygulanacaktır<sup>70</sup>.

Sürüde yer alan bir hayvanda bulunan bulaşıcı bir hastalığın başka bir kişinin hayvanlarına bulaşması durumunda da ortaya çıkan zararın tazmini için hayvan bulunduranın sorumluluğuna gidilemez<sup>71</sup>. Nitekim burada hayvanın içgüdüsel bir hareketi bulunmamaktadır. Böyle bir durumda şartların sağlanması halinde TBK m. 49 uyarınca kusur sorumluluğu gündeme gelebilmektedir<sup>72</sup>. Böylece hayvanın fitri hareketlerine girmeyen davranışlarından ortaya çıkan zararlarda kurtuluş kanıtı söz konusu olmayacak, değerlendirilmesine ihtiyaç da olmayacaktır.

#### F. Sahipsiz Hayvanlarda İdarenin Sorumluluğu

Sokak hayvanlarının sayısının artmasıyla birlikte bu hayvanların sebep olduğu zararlar da gün geçtikçe artış göstermektedir. Sahipsiz hayvanların bakım ve yönetimi doğrudan bir kişi veya kurum tarafından üstlenilmemiş olmakla birlikte Hayvanları Koruma Kanununun 4. maddesinde yerel yönetimlere belirli sorumluluklar yüklenmiştir. Söz konusu düzenleme “*Yerel yönetimler, gönüllü kuruluşlarla iş birliği içerisinde, sahipsiz hayvanların sahiplendirilinceye kadar bakımları için hayvan bakımevleri kurarak onların bakımlarını ve tedavilerini sağlar ve eğitim çalışmaları yapar. Ayrıca*

<sup>68</sup> Kaleli, “I,” 329-330; Eren, *Borçlar Genel*, 724; Kasap, “Güncel Gelişmeler,” 136; Köroğlu, “Hayvan Bulunduran,” 229; Yüce, “Roma ve Türk,” 416; Takcı, “Hayvan Bulunduran,” 60; Bolat, “Objektif Özen Ödevi,” 61-62; Keskin Orhan, *Hayvan Bulunduran*, 80.

<sup>69</sup> Keskin Orhan, *Hayvan Bulunduran*, 81; Bolat, “Objektif Özen Ödevi,” 61-62; Köroğlu, “Hayvan Bulunduran,” 229; Takcı, “Hayvan Bulunduran,” 60; Antalya, *Marmara Hukuk Yorumu*, 376.

<sup>70</sup> Kaleli, “I,” 329; Kasap, “Güncel Gelişmeler,” 136; Köroğlu, “Hayvan Bulunduran,” 229; Bolat, “Objektif Özen Ödevi,” 61; Yüce, “Roma ve Türk,” 416; Takcı, “Hayvan Bulunduran,” 59.

<sup>71</sup> Eren, *Borçlar Genel*, 724; Kaleli, “I,” 330; Takcı, “Hayvan Bulunduran,” 60; Keskin Orhan, *Hayvan Bulunduran*, 80; Köroğlu, “Hayvan Bulunduran,” 229; Bolat, “Objektif Özen Ödevi,” 62.

<sup>72</sup> Eren, *Borçlar Genel*, 724; Takcı, “Hayvan Bulunduran,” 60; Köroğlu, “Hayvan Bulunduran,” 229; Kaleli, “I,” 331; Keskin Orhan, *Hayvan Bulunduran*, 80.

*yerel yönetimler, ilgili karar organının uygun görmesi halinde hayvan hastanesi kurar.”* şeklindedir. Bu hüküm, yerel yönetimlere sahipsiz hayvanların bakımı, tedavisi ve sahiplendirilmesi süreçlerinde aktif bir rol üstlenme zorunluluğu getirmektedir.

Ayrıca HKK ek madde 1’de “*Yerel yönetimlerin sorumluluğu*” ve m. 6 “*Sahipsiz ve güçten düşmüş hayvanların korunması*” başlıklı maddelerde daha detaylı düzenlemeler yer almaktadır<sup>73</sup>. Buna göre büyükşehir belediyeleri, il belediyeleri ve nüfusu yirmi beş bini aşan belediyeler; sahipsiz, güçten düşmüş ya da tehlike arz eden hayvanların korunması, bakımı ve rehabilitasyonu amacıyla hayvan bakımevleri kurmak zorundadır. Bu hayvanların bakımevine alındıktan sonra bakanlık veri sistemine kaydedilerek, sahiplendirilene kadar bu alanlarda barındırılması gerekmektedir. Aynı maddede hayvan bakımevlerinin kurulması için gerekli işlemleri yapmayan belediyeler için hapis cezası öngörülmektedir.

Hayvanların Korunması Hakkında Uygulama Yönetmeliğinde ise il şube müdürlüğü, il hayvanları koruma kurulu, yerel yönetimler, sorumlu veteriner hekimler ve özel hayvan yaşam evlerinin yükümlülükleri ayrıntılı bir şekilde düzenlenmiş; hayvan bakımevlerinde bulunması gereken asgari şartlar belirtilmiştir. Bu bağlamda HKK ve ilgili yönetmelik uyarınca sahipsiz hayvanların korunması hususunda birçok idari kurumun yükümlülük sahibi olduğu görülmektedir<sup>74</sup>. Ancak sahipsiz hayvanların sebep olduğu zararlarda idarenin TBK m. 67 uyarınca hayvan bulunduran sıfatıyla sorumlu tutulup tutulamayacağı tartışmalıdır. Bir görüşe göre, idarenin hayvan bulunduran olarak kabul edilmesi gerekir<sup>75</sup>. Nitekim TMK m. 715 “*Sahipsiz yerler ile yararı kamuya ait mallar, Devletin hüküm ve tasarrufu altındadır. Aksi ispatlanmadıkça, yararı kamuya ait sular ile kayalar, tepeler, dağlar, buzullar*

<sup>73</sup> Sencer Abdullah Akkoyunlu, “Mahalli İdarelerin Sokak Köpeklerinin Verebileceği Zararlar ile İlgili Yükümlülükleri ve Bu Yükümlülüklerin Mahalli İdareler Arasındaki İlişkiler Bakımından Değerlendirilmesi,” *Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 27, 46 (2022): 11.

<sup>74</sup> Elif Altınok Çalışkan, “Sahipsiz Hayvanların Verdiği Kimi Zararlar Nedeniyle İdarenin Sorumluluğu,” *MEF Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 2, 2 (2023): 299.

<sup>75</sup> Umut Metin, “6098 sayılı Yeni Türk Borçlar Kanunu Hükümlerine Göre Hayvan Bulunduranın Sorumluluğu,” *İstanbul Barosu Dergisi* 86, 5 (2012): 255; Bu durumu kamu tüzel kişisi olarak devlet organlarının hayvan üzerinde karar verme yetkisine sahip olmasına bu durumun devletin hayvanın yönetimini ve bakımını üstlenmiş olduğu anlamına geldiğine dayandıran yazar için Bkz. Aycan Çınar, “Hayvan Bulunduran Kavramı,” 110.

*gibi tarıma elverişli olmayan yerler ve bunlardan çıkan kaynaklar, kimsenin mülkiyetinde değildir ve hiçbir şekilde özel mülkiyete konu olamaz.”* hükmü sahipsiz malların devlete ait olduğunu düzenlemektedir. Dolayısıyla sahipsiz hayvanların bu kapsamın dışında bırakılması temelde yatan anlayışa ters düşmektedir<sup>76</sup>. Doktrindeki çoğunluk görüşe göre; madde metninde geçen “bakım ve yönetimini üstlenme” şartı sahipsiz hayvanlar bakımından gerçekleşmediğinden idari merciler hayvan bulunduran olarak sorumlu tutulamaz<sup>77</sup>. Ancak idarenin HKK’de ve yönetmelikte belirtilen yükümlülüklerini yerine getirmemesi durumunda hizmet kusurundan bahsedilebilir<sup>78</sup>. Bu durumda ise hangi kurumun zarardan sorumlu olduğu hususu gündeme gelmektedir. Nitekim sahipsiz hayvanların korunmasıyla ilgili olarak birden fazla idari kurumun yükümlülüğü bulunmaktadır. Danıştay’ın bu konudaki birçok kararında belediyeler ve valilikler müteselsil sorumlu tutulmaktadır<sup>79</sup>.

Kanaatimizce hizmet sorumluluğundan ayrı olarak idarenin hayvan bulunduran sıfatının da kabul edilmesi gerekmektedir. Zira HKK’de yer alan düzenlemelerde idareye, sahipsiz hayvanların sahiplendirilene kadar bakım ve yönetimini üstlenme ödevi yüklenmektedir. Böylece sahipsiz hayvanlardan idare sorumlu olmalıdır kanaatindeyiz. Dolayısıyla bakımevine alınmış hayvanların vermiş olduğu zararlarda idarenin hayvan bulunduran sıfatını evleviyetle kabul etmek gerekir. Nitekim idare, bakım ve rehabilitesini gerçekleştirmek üzere hayvanı kendi hakimiyeti altına almış durumdadır. Ayrıca belediye tarafından toplanarak kısırlaştırılan hayvanların tekrar kamusal alana bırakılması ve bu hayvanların bir zarara sebep olması halinde de idarenin hayvan bulunduran olarak sorumluluğu devam etmelidir<sup>80</sup>. Zira

<sup>76</sup> Metin, “Hayvan Bulunduran,” 255.

<sup>77</sup> Takcı, “Hayvan Bulunduran,” 68; Yıldırım, “Hayvan Bulunduran,” 19; Metin, “Hayvan Bulunduran,” 256.

<sup>78</sup> Danıştay kararları da bu yöndedir. Bkz. Fatih Kırışık ve Kübra Öztürk, “Şiddet Haberlerinden Hayvan Haklarına, Sahipsiz Köpek Sorunu”, *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 69 (2021): 369. Takcı, “Hayvan Bulunduran,” 68-69; Metin, “Hayvan Bulunduran,” 256; Altınok Çalışkan, “Sahipsiz Hayvanlar,” 315 vd.

<sup>79</sup> Yıldırım, “Hayvan Bulunduran,” 19; Takcı, “Hayvan Bulunduran,” 69-70; D. 8. D, E.2020/7528, K.2021/1532, 12.03.2021; D. 8. D, E.2019/1090, K.2023/2424, 26.04.2023; D. 8. D, E.2018/3822, K.2022/5008 (<https://mevzuat.sinerjias.com.tr/>).

<sup>80</sup> Danıştay bir kararında; yerleşim yerlerinden alınan sahipsiz hayvanların gerekli bakım ve kontrollerinin yapıldıktan sonra tekrar yerleşim yerlerine veyahut bu merkezlerin yakınına bırakılması halinde bu alanın hayvanın doğal yaşam alanı sayılamayacağına ve dolayısıyla

idare, sahipsiz hayvanın bakım ve yönetimini üstlenmek zorundadır. Sonrasında hayvanın objektif özen gösterilmeksizin ve hatta Hayvanları Koruma Kanunundan doğan yükümlülükler aykırı olarak terk edilmesi yalnızca hizmet kusuru olarak değil, TBK m. 67 uyarınca hayvan bulunduranın sorumluluğu olarak da nitelendirilmelidir. İdare, kamu tüzel kişisi olarak bakım ve yönetimini üstlendiği hayvanların sebep olduğu zararlarda ise hayvan bulunduran olarak nitelendirilmektedir. Örneğin arama kurtarma köpeğinin yoldan geçen çocuğu ısırması halinde devlet, TBK m. 67 uyarınca sorumludur<sup>81</sup>.

### III. KURTULUŞ KANITININ DEĞERLENDİRİLMESİ

Hayvan bulunduranın kurtuluş kanıtı getirmemiş olması sorumluluğun üçüncü özel şartıdır<sup>82</sup>. Türk Borçlar Kanunu m. 67/II'de "*Hayvan bulunduran, bu zararın doğmasını engellemek için gerekli özeni gösterdiğini ispat ederse sorumlu olmaz.*" şeklinde belirtilmekle hayvan bulundurana kurtuluş kanıtı getirme imkânı sağlanmıştır<sup>83</sup>. Bu husus sorumluluğu yumuşatmakla birlikte zararın ortaya çıkması halinde hayvan bulunduranın özen yükümlülüğünü yerine getirmediği karinesini oluşturmaktadır<sup>84</sup>. Hayvan bulunduranın göstermekle yükümlü olduğu özen ölçüsünün ne olduğu kanunda belirtilmemiştir. Yine doktrinde illiyet bağının kesilmesi ikinci tür kurtuluş

---

idarenin sorumluluğunun devam edeceğine karar vermiştir. D. 8. D, E.2018/3822, K.2022/5008 (<https://mevzuat.sinerjias.com.tr/>). Her ne kadar anılan karar idarenin hizmet kusuruna ilişkin olsa da kararın hayvan bulunduranın sorumluluğunda da esas alınması gerektiği kanaatindeyiz. Danıştayın benzer yönde kararları ve bu kararlara karşı yorumlar için bkz. Akkoyunlu, "Mahalli İdareler," 45 vd.

<sup>81</sup> Antalya, *Marmara Hukuk Yorumu*, 372; Keskin Orhan, *Hayvan Bulunduran*, 90; Yıldırım, "Hayvan Bulunduran," 20; Takcı, "Hayvan Bulunduran," 67.

<sup>82</sup> Kaleli, "II," 521-522; Eren, *Borçlar Genel*, 725; Köroğlu, "Hayvan Bulunduran," 238; Bolat, "Objektif Özen Ödevi," 57; Takcı, "Hayvan Bulunduran," 54.

<sup>83</sup> Eren, *Borçlar Genel*, 725; Kasap, "Güncel Gelişmeler," 139; Takcı, "Hayvan Bulunduran," 82; Yüce, "Roma ve Türk," 417; Köroğlu, "Hayvan Bulunduran," 238.

<sup>84</sup> Takcı, "Hayvan Bulunduran," 82; Eren, *Borçlar Genel*, 725; Keskin Orhan, *Hayvan Bulunduran*, 99. Olağan sebep sorumluluklarında özen yükümlülüğünün yerine getirildiği hususunda ispat yükü tersine çevrilmiştir. Bkz. Vito, *Schweizerisches Haftpflichtrecht*, 12; Brudermüller, Ellenberger, Gotz, Grüneberg, Herrler, Sprau, Thorn, Weidenkaff, Weidlich ve Wicke, *Beck'sche Kurz Kommentare*, 1470; Deutsch, *Allgemeines*, 414. Buna karşılık zararı ve zararın hayvan hareketinden kaynaklandığı ispat yükü zarar görendedir. Bkz. Y. 3. HD, E.2017/2486, K.2018/11980, 22.11.2018, (<https://mevzuat.sinerjias.com.tr/>).

kanıtı olarak değerlendirilmektedir<sup>85</sup>. Böylece doktrin ve Yargıtay kararları ışığında kurtuluş kanıtında farklı durumlara göre özen ölçüsü ve illiyet bağının kesilmesinin bir kurtuluş kanıtı olup olmadığı değerlendirilecektir.

## A. Gerekli Özenin Gösterildiğini İspat

### 1. Hayvan Bulunduran Bakımından

Kurtuluş kanıtı, hayvan bulunduranın gerekli dikkat ve özeni gösterdiğini ispat ederek sorumluluktan kurtulmasıdır<sup>86</sup>. Hayvan bulunduranın göstermesi gereken dikkat ve özenin ölçütü belirlenirken hayvan bulunduranın eğitimi, yetenekleri veyahut tecrübesi gibi hususlar dikkate alınmaz. Dolayısıyla hayvan bulunduran açısından özen yükümlülüğü belirlenirken, hayvan bulunduranın şahsı bakımından objektif hareket edilmektedir<sup>87</sup>. Makul ve ortalama bir hayvan bulunduranın söz konusu hayvan üzerindeki davranışı esastır. Durumun şartlarına göre hayvan bulunduranın gerekli özen ve bakım ödevini yerine getirmesi gerekmekte olup örf ve âdete uygun davranmış olması özen yükümlülüğünün yerine getirildiği anlamını taşımamaktadır<sup>88</sup>. Aslında bu hususla ilgili kanunda açık bir düzenleme yoktur. Konu doktrin ve

<sup>85</sup> Eren, *Borçlar Genel*, 725-726; Yüce, “Roma ve Türk,” 417; Kaleli, “II,” 523; Keskin Orhan, *Hayvan Bulunduran*, 99.

<sup>86</sup> Eren, *Borçlar Genel*, 725; Akıntürk ve Ateş, *Borçlar Hukuku*, 101; Yüce, “Roma ve Türk,” 417. Ayrıca bkz. Yargıtay, köpeğin havlaması nedeni ile korkarak yola koşan davacının, oradan geçen bir aracın çarpması sonucu yaralandığı olayda davalının eylemi ile davacının yaralanması arasındaki illiyet bağının kesildiğinden ve davalının üzerine düşen her türlü özen yükümlülüğünü yerine getirdiğinden bahsedilemeyeceğini ifade etmiştir. Y. 3. HD, E.2019/5358, K.2020/1128, 12.02.2020, (<https://mevzuat.sinerjias.com.tr>).

<sup>87</sup> Eren, *Borçlar Genel*, 726; Antalya, *Marmara Hukuk Yorumu*, 378; Keskin Orhan, *Hayvan Bulunduran*, 96; Takcı, “Hayvan Bulunduran,” 83; Köroğlu, “Hayvan Bulunduran,” 241; Kasap, “Güncel Gelişmeler,” 139; Yıldırım, “Hayvan Bulunduran,” 53; Bolat, “Objektif Özen Ödevi,” 63. “Gözetim ödevinin her an kesintisiz yerine getirilmesi şart değildir. Buradaki ölçü somut duruma göre gerekli zamanlarda zorunlu bakım, yönetim, gözetim ve denetimdir. Bulunduran veya yardımcısının bakım, denetim ve gözetimi fiilen yapması gerekir. Özen veya gözetim ödevi subjektif olmayıp objektif niteliktedir.”, Y. 3. HD, E.2019/5358, K.2020/1128, 12.02.2020, (<https://mevzuat.sinerjias.com.tr>).

<sup>88</sup> Kaleli, “II,” 522; Kasap, “Güncel Gelişmeler,” 140; Köroğlu, “Hayvan Bulunduran,” 241; Y. 17. HD, E.2016/13645, K.2017/6150, 31.05.2017, (<https://mevzuat.sinerjias.com.tr>) kararında başıboş bırakılan büyükbaş hayvanın arabaya çarpması sonucu meydana gelen olayda “Somut uyumsuzlukta, davalının hayvan tutucusu olduğu konusunda uyumsuzluk bulunmamakta olup, durumun gerekli kıldığı her türlü özeni göstermiş olduğu kanıtlanmamış, başıboş büyükbaş hayvanın kazaya neden olduğu anlaşılmıştır.” şeklinde karar vermiştir.

yargı kararlarıyla bu yönde ilerlemiştir<sup>89</sup>. Bununla beraber hayvan bulunduranın şahsı bakımından objektif hareket edilse de hayvan bulunduranın içinde bulunduğu durum bakımından subjektiflik esas olmalıdır. Bu somut olay adaletine daha uygun olur. Mesela arıları saldırganlaştıran bir ortamda arıcılık yapan bir kimse ile olağan bir ortamda arıcılık yapan kimsenin özen yükümlülüğü farklı değerlendirilmelidir.

Kanaatimizce üstün yetenekli kimseler bakımından, somut olay destekliyorsa özen yükümlülüğünün daha yüksek seviyede aranması kapısı açık tutulmalı ve subjektiflik belirli sınırlarda kabul edilmelidir. Örneğin mesleği köpek bakımı olan birisi, zararın ortaya çıkmaması bakımından bunu engelleyebilecek sıradan insanların bilmediği daha pek çok şey bilmektedir. Bu kimse bakımından özen yükümlülüğünün daha yüksek bir çitade aranması kanaatimizce daha doğru olur. Zira bunca bilgisine rağmen bunları kullanmaması ve hayvanının zarara sebep olması kendisi bakımından esasında bir özensizlik teşkil edecektir. Bu gibi üstün yetenekli kimseleri korumaktansa zarar göreni korumak, haksız fiil düzenlemesinin özellikle kusursuz sorumluluk düzenlemelerinin ruhuna daha uygun olur. Zira kusursuz sorumluluk halleri, mağduru korumaya yönelmiş sorumluluk çeşitleridir.

#### **a. Birden Fazla Hayvan Bulunduran Bakımından**

Birden fazla hayvan bulunduran olması da mümkündür<sup>90</sup>. Bir hayvanın bakımı ve yönetimi birden fazla kişi tarafından sağlanıyorsa, bu kişiler hayvanın vereceği zarardan müteselsilen sorumlu olmaktadır<sup>91</sup>. Bu husus kurtuluş kanıtı açısından da önem arz etmektedir. Zira, hayvan

<sup>89</sup> Hayvanların tıra yüklendiği sırada bir ineğin kaçarak trafik kazasına sebebiyet vermesi ile ilgili bir olayda; davacı, yükleme yapılan tır içinde hayvanları iple bağlamış ancak aracın üstünde branda ya da ağ örtüsü gibi engelleyici bir malzeme koymamıştır. Hayvanların araca yükleme işinin yapıldığı yerin, araç trafiğinin yoğun olduğu ana yola 30 metre mesafede bulunduğu tespit edilmiştir. Yargıtay bu kararında, davacı tarafın hayvanın sebep olduğu zararın oluşmaması için her tür tedbiri aldığına ilişkin kurtuluş beyyinesinden yararlanma şartlarının oluşmadığına karar vermiştir. Y. 17. HD, E.2015/5736, K.2015/13018, 30.11.2015, (<https://mevzuat.sinerjias.com.tr>).

<sup>90</sup> Eren, *Borçlar Genel*, 723; Takcı, “Hayvan Bulunduran,” 75; Antalya, *Marmara Hukuk Yorumu*, 373; Keskin Orhan, *Hayvan Bulunduran*, 88; Kasap, “Güncel Gelişmeler,” 137; Köroğlu, “Hayvan Bulunduran,” 238; Aycan Çınar, “Hayvan Bulunduran Kavramı,” 117.

<sup>91</sup> Antalya, *Marmara Hukuk Yorumu*, 373; Kasap, “Güncel Gelişmeler,” 137; Eren, *Borçlar Genel*, 723; Yıldırım, “Hayvan Bulunduran,” 20; Köroğlu, “Hayvan Bulunduran,” 238; Keskin Orhan, *Hayvan Bulunduran*, 89.

bulunduranlardan birisinin gerekli özeni göstermiş olması ancak diğerinin göstermemiş olması halinde kurtuluş kanıtının her iki hayvan bulunduran açısından da geçerli olup olmadığı değerlendirilmelidir. Böylece farklı hayvan bulunduranların içinde bulunduğu şartlara göre özen yükümlülüğü ayrı ayrı tespit edilmelidir. Mesela köpeğini kiraya veren malikin özen sorumluluğu bizzat dolaysız zilyet olan malikten farklı değerlendirilmelidir.

Hayvan bulunduranlardan biri gerekli özeni gösterdiği takdirde, bu hayvan bulunduran bakımından sorumluluk söz konusu olamayacaktır. Ancak gerekli özeni göstermemiş olan hayvan bulunduran bakımından sorumluluk devam edecektir. Hayvan bulunduran gerçek veyahut tüzel kişi olabilir<sup>92</sup>. Örneğin; hayvanat bahçeleri hayvan bulunduran tüzel kişisi iken narkotik köpeğinin birini ısırması durumunda da devlet tüzel kişisi TBK m. 67 uyarınca sorumlu olacaktır<sup>93</sup>.

Yardımcı kişilerin hayvan bulunduran olarak değerlendirilip değerlendirilemeyeceği hususunda ise hayvan bulunduran ve yardımcı kişi arasındaki ilişkiye göre değerlendirme yapmak gerekmektedir<sup>94</sup>. Yardımcı kişi, hayvan bulunduranın emir ve talimatları doğrultusunda hareket ediyorsa, yani zilyet yardımcısı ise hayvan bulunduran olarak nitelendirilemeyecektir<sup>95</sup>. Zira burada yardımcı kişinin hakimiyeti bulunmamakta olup hayvan bulunduranın özen yükümlülüğünden bahsedilir. Yardımcı kişinin, olayda kusuru mevcutsa TBK m. 49 uyarınca sorumluluğuna gidilebilir<sup>96</sup>. Bu halde hayvan bulunduran, kusur oranında yardımcı kişiye rücu edebilir<sup>97</sup>. Başkası

<sup>92</sup> Eren, *Borçlar Genel*, 722; Kaleli, "I," 336; Antalya, *Marmara Hukuk Yorumu*, 373; Takcı, "Hayvan Bulunduran," 67; Kasap, "Güncel Gelişmeler," 137; Köroğlu, "Hayvan Bulunduran," 237; Bolat, "Objektif Özen Ödevi," 57; Keskin Orhan, *Hayvan Bulunduran*, 89; Aycan Çınar, "Hayvan Bulunduran Kavramı," 109-110.

<sup>93</sup> Benzer yönde bkz. Aycan Çınar, "Hayvan Bulunduran Kavramı," 110.

<sup>94</sup> Kasap, "Güncel Gelişmeler," 137; Takcı, "Hayvan Bulunduran," 72.

<sup>95</sup> Eren, *Borçlar Genel*, 723; Köroğlu, "Hayvan Bulunduran," 236; Kaleli, "I," 340; Yıldırım, "Hayvan Bulunduran," 14; Bolat, "Objektif Özen Ödevi," 58; Kasap, "Güncel Gelişmeler," 137; Takcı, "Hayvan Bulunduran," 71-72; Tuğçe Oral, "Veteriner Hekimin Sözleşme Dışı Sorumluluğu," *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi* 5, 16 (2014): 331; Erdoğan, *Borçlar Genel*, 151; Kayıhan ve Ünlütepe, *Borçlar Genel*, 300.

<sup>96</sup> Kaleli, "I," 341; Köroğlu, "Hayvan Bulunduran," 237; Keskin Orhan, *Hayvan Bulunduran*, 91; Takcı, "Hayvan Bulunduran," 71; Aycan Çınar, "Hayvan Bulunduran Kavramı," 112.

<sup>97</sup> Kaleli, "I," 341; Takcı, "Hayvan Bulunduran," 71; Köroğlu, "Hayvan Bulunduran," 237; Kasap, "Güncel Gelişmeler," 137; Keskin Orhan, *Hayvan Bulunduran*, 91.

adına zilyet konumunda bulunan; veteriner hekim, hayvanı taşıyan nakliyatçı gibi kişiler ise hayvan bulunduran olarak nitelendirilmektedirler<sup>98</sup>.

Hayvan bulunduranın sorumluluğu, adam çalıştırmanın sorumluluğuyla veya ifa yardımcısının fiilinden sorumlulukla aynı anda gerçekleşebilir. Bu gibi durumlarda hakların yarışması söz konusu olur. Mesela A, B'nin evini boyayacaktır. A, B ile arasındaki sözleşmeye göre yardımcı kişi kullanabilecektir. A evi boyaması için ifa yardımcısı C'yi göndermiştir. C aynı zamanda A'nın köpeğini birkaç günlüğüne ödünç olarak almış ve evi boyamaya bu köpeklerle beraber gitmiştir. A, köpeği teslim ederken köpeğin son derece saldırgan olduğu hususunda C'yi uyarınmıştır. Köpek ev sahibi B'yi ısırıştır. Bu olayda A hayvanın hukuki hâkimi olarak özen yükümlülüğünü yerine getirmediği için hem hayvan bulunduran olarak sorumludur hem de kanaatimizce ifa yardımcısının fiilinden dolayı da sorumlu olur<sup>99</sup>. İki sorumluluk arasındaki önemli fark ise TBK m. 67/2 uyarınca hayvan bulunduran özen ödevini yerine getirdiğini ispat ederek sorumluluktan kurtulabilecekken, TBK m. 116 gereğince, yardımcı kişilerin sorumluluğunda kurtuluş kanıtı getirilememektedir<sup>100</sup> Hatta bu örnekte adam çalıştırmanın

<sup>98</sup> Zira başkası adına zilyetlikte hayvan üzerinden hakimiyet ilişkisi kurulmuştur. Kasap, "Güncel Gelişmeler," 137-138; Bolat, "Objektif Özen Ödevi," 58; Keskin Orhan, *Hayvan Bulunduran*, 92; Tacı, "Hayvan Bulunduran," 72; Aycan Çınar, "Hayvan Bulunduran Kavramı," 113.

<sup>99</sup> Doktrinde ifa yardımcısının fiilinden sorumluluk için bir diğer şartın da ortaya çıkan zararın ifa fiiliyle ilgili olması gerektiği söylenmektedir. Bu fikre göre, ifa vesilesiyle olsa bile borç ilişkisi dışında işlenmiş bir fiil ile ortaya çıkan zarardan dolayı ifa yardımcısının fiilinden sorumluluk olmaz. Bkz. Kemal Oğuzman ve Turgut Öz, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler Cilt 1* (İstanbul: Vedat Kitapçılık, 2013), 434; bu fikre göre söz konusu örnekte köpek ısırması ifa fiili ile ilgili olmadığı için ifa yardımcısının fiilinden sorumluluk da ortaya çıkmayacaktır. Ancak bu görüşe katılmak mümkün değildir. Nasıl ki ifa fiiliyle ilgili olmasa bile ifa sırasında kişi karşı tarafa verdiği zararlardan koruma yükümlülüğü kapsamında, TBK m. 112 kapsamında veya sözleşme ayakta değilse culpa in contrahendo ile TMK m. 2 kapsamında sorumlu tutulmakta ise ifa yardımcısının, ifa sırasında karşı tarafın şahıs ve malvarlığına verdiği her zarardan da TBK m. 116 kapsamında sorumluluk söz konusu olmalıdır. Borçlunun bizzat verdiği zararda, bu zarar haksız fiil kapsamına girse bile sözleşme kapsamında sorumluluğu kabul ediliyorsa aynı durum yardımcı kişinin verdiği zararlardan için de geçerli olmalıdır. Aynı yönde Bkz. Eren, *Borçlar Genel*, 1203; Ayrıca zararlı fiili yapan bizzat ifa yardımcısı olmasa bile, köpeği ifa yerine götürme fiili, borcun ifası fiili sırasında yapılmıştır. Zarar ile bu davranış arasında uygun illiyet bağı olduğu için sorumluluğu geniş tutarak ifa yardımcısının fiilinden sorumluluğu da kabul etmek kanaatimizce isabetli olacaktır. Aynı yönde bkz. Aycan Çınar, "Hayvan Bulunduran Kavramı," 111.

<sup>100</sup> Aycan Çınar, "Hayvan Bulunduran Kavramı," 111.

sorumluluğunun şartları varsa bu sorumluluk da gerçekleşir. Böylece burada sorumluluk sebeplerinin yarışması durumunu kabul etmek gerekir.

## 2. Hayvan Bakımından

### a. Hayvan Çeşitleri Bakımından

Hayvan bulunduranın göstermesi gereken özen, her hayvan için subjektif olarak değerlendirilmelidir<sup>101</sup>. Özen yükümlülüğünün hayvan bakımından subjektif değerlendirilmesi, kurumun mahiyetinin düzenlenme amacının zorunlu kıldığı bir husustur. Nitekim hayvanın kilosuna, türüne, yaşadığı yere, yaşına göre gösterilmesi gereken özenin derecesi değişiklik göstermektedir<sup>102</sup>. Yargıtay kararları da isabetli olarak bu yöndedir<sup>103</sup>. Vahşi bir hayvana gösterilmesi gereken özenin derecesi ile evcil veya evcilleştirilebilen bir hayvana gösterilmesi gereken özen derecesi farklıdır<sup>104</sup>. Örneğin bir kediye gösterilmesi gereken özenin derecesi ile bir aslana gösterilmesi gereken özenin derecesi farklıdır. Yine pitbull cinsi bir köpeğe gösterilmesi gereken özen ve küçük ırk köpeğe gösterilmesi gereken özen de aynı olmayacaktır. Nitekim tehlikeli ırk köpek gezdirilirken; başkalarına zarar vermesinin engellenmesi adına takılacak tasmanın dayanıklı olması gerekirken küçük ırk bir köpeğe tasma takılması dahi gerekmeyebilir<sup>105</sup>.

<sup>101</sup> Eren, *Borçlar Genel*, 725; Kasap, “Güncel Gelişmeler,” 139; Kaleli, “II,” 522; Keskin Orhan, *Hayvan Bulunduran*, 96; Köroğlu, “Hayvan Bulunduran,” 240; Takcı, “Hayvan Bulunduran,” 83; Yıldırım, “Hayvan Bulunduran,” 53-54.

<sup>102</sup> Kaleli, “II,” 522; Eren, *Borçlar Genel*, 725; Kasap, “Güncel Gelişmeler,” 139; Takcı, “Hayvan Bulunduran,” 83; Köroğlu, “Hayvan Bulunduran,” 240; Keskin Orhan, *Hayvan Bulunduran*, 96; Antalya, *Marmara Hukuk Yorumu*, 378. “Özenle gözetim, hayvanın cinsine, özellikle huyuna göre takdir edilir.”, Y. 3. HD, E.2016/21918, K.2018/9278, 01.10.2018; Y. 3. HD, E.2016/8953, K.2018/387, 22.01.2018, (<https://mevzuat.sinerjias.com.tr>).

<sup>103</sup> Bkz. Y. 3. HD, E.2016/21918, K.2018/9278, 01.10.2018; Y. 3. HD, E.2016/8953, K.2018/387, 22.01.2018, “Özenle gözetim, hayvanın cinsine, özellikle huyuna göre takdir edilir.”, (<https://mevzuat.sinerjias.com.tr>); “Özen ve gözetimin derecesi somut olaydaki durum ve şartlara, hayvanın huyu, cinsi, yaşı, tehlikeliliği ve tepkisi gözönünde tutularak değerlendirilmelidir.”, Y. 3. HD, E.2019/5358, K.2020/1128, 12.02.2020, (<https://mevzuat.sinerjias.com.tr>).

<sup>104</sup> Kaleli, “II,” 522; Köroğlu, “Hayvan Bulunduran,” 241; Takcı, “Hayvan Bulunduran,” 83; Keskin Orhan, *Hayvan Bulunduran*, 97.

<sup>105</sup> Kasap, “Güncel Gelişmeler,” 140; Kaleli, “II,” 522; Keskin Orhan, *Hayvan Bulunduran*, 97.

5199 sayılı Hayvanları Koruma Kanununa 09.07.2021 tarihinde getirilen geçici madde 3 ve bu maddeye bağlı olarak Tarım ve Orman Bakanlığı tarafından 07.12.2021 tarihinde çıkarılan 2021-48 sayılı Tehlike Arz Eden Hayvanlar ile ilgili genelgede, belirli cins hayvanlar için alınması gereken bazı önlemler, yasaklar ve yükümlülükler belirlenmiştir<sup>106</sup>. Genelgede, kanunda alan

Pitbull Terrier, Japanese Tosa, Dogo Argentino, Fila Brasileiro tehlikeli ırklarına ek olarak American Staffordshire Terrier ve American Bully ırkları da sayılarak toplamda altı adet tehlikeli ırk köpek ve melezlerinin hangi şartlarda bulundurulabileceği düzenlenmiştir. Tehlikeli ırkların ülkeye girişi, beslenmesi, barındırılması, satımı ve üretimi yasaklanmıştır. Ancak geçici madde 3 ve genelge yürürlüğe girdiği tarihte bu ırkları ellerinde bulunduranlar, hayvanları kısırlaştırmak zorundadır. Bununla beraber anılan hükümler gereğince kısırlaştırılan ve kayıt altına alınan tehlikeli ırk hayvanlar; kayıt belgesiz, ağızlıksız ve tasmasız dolaştırılamaz. Halkın yoğun olarak bulunduğu yerler ve çocuk oyun alanlarına sokulamaz<sup>107</sup>. Bu hükümlere aykırı davranan hayvan sahipleri için idari para cezası öngörülmüştür. Anılan düzenleme TBK'da yer almıyor olmakla birlikte hayvan bulunduranın özen yükümlülüğünün tespitinde değerlendirilmesi gerekmektedir<sup>108</sup>. Zira hayvanın tehlikeli ırklardan olması halinde, hayvan bulunduran genelgede belirtilen esaslara uymamışsa özen yükümlülüğünü yerine getirdiğinden bahsedilemez<sup>109</sup>.

### b. Hayvanın Özellikleri Bakımından

Kurtuluş kanıtının değerlendirilmesinde yalnızca hayvanın çeşiti değil hayvanın kendine has özellikleri de dikkate alınmalıdır<sup>110</sup>. Bu hayvanın eğitilebilirliği ve yaşama şartlarından ortaya çıkmış olabileceği gibi kendi yaratılış özelliklerinden de kaynaklanıyor olabilir. Örneğin; birinin sürekli kulübesine bağlı, diğerinin ise her gün gezmeye çıkarıldığı aynı cins iki

<sup>106</sup> Ahmet Kılıç, "Tehlike Arz Eden Hayvanı Sokağa Terk Etme Kabahatinin İçtima Hükümleri ve "Non Bıs In Idem" İlkesi Bağlamında Değerlendirilmesi," *NEÜHFD* 5, 2 (2022): 628; Kasap, "Güncel Gelişmeler," 140.

<sup>107</sup> Kasap, "Güncel Gelişmeler," 140.

<sup>108</sup> Kasap, "Güncel Gelişmeler," 140.

<sup>109</sup> Kasap, "Güncel Gelişmeler," 140.

<sup>110</sup> Kaleli, "II," 522; Kasap, "Güncel Gelişmeler," 140; Keskin Orhan, *Hayvan Bulunduran*, 98; Yıldırım, "Hayvan Bulunduran," 54.

köpeğe gösterilmesi gereken özen farklıdır<sup>111</sup>. Zira köpeklerden biri insanlara alışık ve sosyalleşmiş bir hayvan iken diğeri insanlara karşı saldırgan davranışlar sergileyebilecektir. Yaşam şartları ve cinsi aynı olan hayvanlarda dahi birinin saldırgan huylu, diğerin ise uysal olması mümkündür. Bu halde de saldırgan huylu bir hayvana gösterilmesi gereken özenin derecesi, uysal olana gösterilmesi gereken özenden farklı olacaktır. Özen yükümlülüğünün tespitinde hayvana ait ferdi özelliklerin, bilhassa hayvanın saldırgan olması veya zarar vermeye yatkın ve kabiliyetli olması gibi durumların hâkim tarafından dikkatle gözetilmesi gerekir. Kanaatimizce hayvanın olağandan fazla uysal olması durumunda özen yükümlülüğü ölçüsü mağdur aleyhine olarak azaltılmamalı ancak olağandan fazla saldırgan hayvanlar bakımından özen yükümlülüğü hassasiyetle araştırılmalı ve artırılmalıdır. Bu yaklaşım kusursuz sorumluluk düzenlemelerinin ruhuna daha uygun olacaktır.

### c. Kaçan, Terk Edilen ve Ülkeye Dahil Edilen Tehlikeli Hayvan Bakımından

Hakimiyet altındayken kaçan veya terk edilen hayvanın vermiş olduğu zararlarda da hayvan bulunduranın özen yükümlülüğü gündeme gelmektedir. Hayvanın başkasına zarar vermemesi için gerekli önlemler alınmadan terk edilmesi halinde hayvan bulunduran TBK m. 67 uyarınca sorumlu olacaktır<sup>112</sup>. Alınacak önlemler, hayvanın cinsine göre değerlendirilmelidir<sup>113</sup>. Özellikle kırsal kesimlerde özen yükümlülüğüne aykırı olarak başıboş bırakılması yerel adete göre normal olan hayvanlarda dahi bu hayvanların verdiği zarardan hayvan bulunduran sorumlu olacaktır<sup>114</sup>. Nitekim hayvan bulunduranın sorumluluğunda örf ve âdete uygunluk özen yükümlülüğünün yerine getirildiği anlamına gelmemektedir<sup>115</sup>. Örneğin

<sup>111</sup> Kasap, "Güncel Gelişmeler," 140; Kaleli, "II," 522.

<sup>112</sup> Nitekim hayvanın terk edilmesi sırasında hayvan bulunduran, hayvanın başkalarına zarar verebileceği ihtimalini düşünerek hareket etmelidir. Bu husus dikkate alınmadan hayvanın terk edilmesi halinde hayvan bulunduran özen yükümlülüğüne aykırı davranmış olacaktır. Kaleli, "I," 328; Takcı, "Hayvan Bulunduran," 74; Kasap, "Güncel Gelişmeler," 136; Keskin Orhan, *Hayvan Bulunduran*, 94; Yıldırım, "Hayvan Bulunduran," 51.

<sup>113</sup> Keskin Orhan, *Hayvan Bulunduran*, 94.

<sup>114</sup> Kaleli, "II," 522; Kasap, "Güncel Gelişmeler," 136; Köroğlu, "Hayvan Bulunduran," 241. Aksi yönde görüş için bkz. Keskin Orhan, *Hayvan Bulunduran*, 94-95.

<sup>115</sup> Takcı, "Hayvan Bulunduran," 84; Y. 17. HD, E.2015/5736, K.2015/13018, 30.11.2015; Y. 17. HD, E.2016/13645, K.2017/6150, 31.05.2017, (<https://mevzuat.sinerjias.com.tr>).

koyunlarını otlatan hayvan bulunduranın koyunlarını salması ve koyunların araç yoluna çıkması halinde ortaya çıkan zararlardan hayvan bulunduran TBK m. 67'ye göre sorumlu tutulabilir<sup>116</sup>. Hayvanın terk edilmesi halinde Hayvanları Koruma Kanununda yer alan düzenlemelerin de özen yükümlülüğünün tespitinde dikkate alınması gerekmektedir. Nitekim Hayvanları Koruma Kanunu geçici madde 3'te belirtilen tehlikeli ırk hayvanların kendilerine en yakın bakımevine bırakılabileceğini ve sokağa terk edilmesi halinde idari para cezası verileceği öngörülmüş iken madde 14/(n)'de ev hayvanının terk edilmesi yasaklanmıştır.

Kaçan hayvanlar bakımından yapılacak değerlendirme de özen yükümlülüğünün gösterilip gösterilmediğine yöneliktir. Hayvan bulunduran, hayvanın kaçmaması için gerekli özeni yerine getirmediği takdirde meydana gelecek zararlardan sorumludur<sup>117</sup>. Ancak kaçma ile terk etmeyi birbirinden ayırmak lazımdır. Kaçan hayvanlarda sorumluluk daha dar düşünülmelidir. Hayvanın kaçmaya başladığı an ve kaçmanın kesinleştiği an arasında ayırım yapılması gerekmektedir<sup>118</sup>. Hayvanın kaçma sırasında veyahut kaçma eylemi devam ederken verdiği zararlardan, gerekli özeni göstermeyen hayvan bulunduran sorumludur<sup>119</sup>. Nitekim hayvanın yakalanma ihtimali bulunmaktadır. Ancak kaçma eylemi son bulduktan sonra meydana gelecek zararlardan hayvan bulunduran TBK m. 67 kapsamında sorumlu değildir. Kaçma eyleminin, hayvanın kendi doğal ortamına döndüğünde kesinleştiği ve hayvan bulundurma ilişkisinin ortadan kalktığı belirtilmektedir<sup>120</sup>. Kanaatimizce kaçmanın kesinleştiği andan sonra illiyet bağı kurulabiliyorsa kusur şartıyla TBK m. 49'dan sorumluluk devam etmelidir.

<sup>116</sup> Haberler, “Yola Çıkan Koyunlar Kazaya Neden Oldu: 1 Yaralı,” son erişim tarihi: 07.01.2025, <https://www.haberler.com/guncel/yola-cikan-koyunlar-kazaya-neden-oldu-1-yarali-11952448-haberi/>.

<sup>117</sup> Kasap, “Güncel Gelişmeler,” 136; Takcı, “Hayvan Bulunduran,” 74; Kaleli, “I,” 327; Yıldırım, “Hayvan Bulunduran,” 51; Keskin Orhan, *Hayvan Bulunduran*, 93.

<sup>118</sup> Kaleli, “I,” 327; Keskin Orhan, *Hayvan Bulunduran*, 93; Takcı, “Hayvan Bulunduran,” 74; Bolat, “Objektif Özen Ödevi,” 60.

<sup>119</sup> Takcı, “Hayvan Bulunduran,” 74; Bolat, “Objektif Özen Ödevi,” 60; Keskin Orhan, *Hayvan Bulunduran*, 93.

<sup>120</sup> Keskin Orhan, *Hayvan Bulunduran*, 93; Yıldırım, “Hayvan Bulunduran,” 51; Bolat, “Objektif Özen Ödevi,” 60; Takcı, “Hayvan Bulunduran,” 74; Kasap, “Güncel Gelişmeler,” 136

Terk edilen hayvanlarda objektif özen yerine getirilmediği gibi hayvan bulunduranın ek kusuru da vardır. Böylece hayvanın vereceği zarar ile objektif özenin ihlali arasında araştırılacak illiyet bağı güçlenecek ve kesilmesi zorlaşacaktır<sup>121</sup>. Terk edilen hayvanlarda, ortaya çıkan zararın faile atfedilmesi kaçan hayvanlara göre daha kolay olacaktır. Bu itibarla hayvan doğal ortamına karışmış olsa bile, üzerinden çok fazla süre geçmemişse vereceği zararlardan dolayı faili hayvan bulunduranın sorumluluğu ile sorumlu tutmak mümkün olmalıdır.

Uygulamada karşımıza çıkabilecek bir diğer nokta ise Türkiye topraklarında bulunmayan oldukça tehlikeli türdeki hayvanların yurt içine getirilmesidir. Bu gibi durumlarda kanaatimizce hayvanın kaçmaması ve zarar vermemesi için somut olayın gerekli kıldığı bütün objektif özen gösterilmiş gibi görünse bile hayvanın bir şekilde kaçması, çoğalması ve büyük zararlara sebep olması durumlarında, kanaatimizce hayvanın yurt içine getirilmesi faaliyeti ek kusur olarak değerlendirilmelidir. Ek kusurun söz konusu olduğu durumda o fiil bakımından objektif özen zaten yerine getirilmemiş olacaktır. Böylece tehlikeli hayvanın yurt içine getirilmesi, bilinçli ihmal veya ihtimali kast suretinde ek kusur olmakla beraber objektif özenin ihlali de teşkil etmiş olacaktır. Böylece hayvanın kaçmasına mücbir sebep olarak değerlendirilebilecek çok büyük bir fırtına gibi bir olay sebep olsa bile illiyet bağı ek kusur sebebiyle tamamen kesmemelidir<sup>122</sup>. Zira zararın asıl ve yoğun sebebi esasında büyük fırtına değil, o hayvanın yurt dışından getirilme faaliyetidir. Yurt dışından tehlikeli türü getirme faaliyeti yani objektif özenin ihlali zararın oluşmasında öylesine yoğundur ki objektif olarak mücbir sebep sayılabilecek bir durum bile aslında illiyet bağı kesememektedir. Ek kusur sebebiyle zarar ile objektif özenin ihlali yani hayvanı yurt dışından getirme faaliyeti arasında uygun illiyet bağı devam etmektedir. Hal böyle iken bu gibi durumlarda gerekli objektif özen o hayvanı yurt dışından hiç getirmemek olarak kabul edilmelidir. Kanaatimizce bu gibi durumlarda objektif özenin

<sup>121</sup> Antalya, *Marmara Hukuk Yorumu*, 310; Nomer, *Borçlar Genel*, 283-284; Günhan Gönül Koşar, *Haksız Fiil Sorumluluğunda Kusur ve Etkisi* (İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2020), 259-260; Hilal Daver, *Zararın ve Tazminatın Belirlenmesine İlişkin Haksız Fiil Hükümlerinin Borca Aykırılıkta Kıyasen Uygulanması* (İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2023), 104; Eren, *Borçlar Genel*, 868; Yıldırım, "Hayvan Bulunduran," 57; Max Keller ve Sonja Gabi-Bolliger, *Haftpflichtrecht Band II* (Basel, Frankfurt: 1985), 97.

<sup>122</sup> Keller ve Gabi-Bolliger, *Haftpflichtrecht Band II*, 97.

yerine getirildiği iddiasının ispatlanması çok güç veya imkansızdır. Ancak illiyet bağının kesildiğini ispat ederek sorumluluktan kurtulunabilir ki bu da ek kusur sebebiyle oldukça zorlaşmıştır. İlgili hayvanın belirli bir izne dayanarak getirilmesi halinde hem objektif özen açısından hem de illiyet bağı açısından bahsedilen sertlik yumuşayacaktır.

### B. Çeşitli Kanunlarda Yer Alan Düzenlemeler

Hukukumuzda birtakım kanunlarda, belli hayvanlar bakımından özel düzenlemeler getirilmiştir. Bu düzenlemelere uyulmaması halinde hayvan bulunduranın özen yükümlülüğünü yerine getirdiğinden bahsedilemeyecektir. Bu düzenlemelerden Hayvanları Koruma Kanununda yer alan geçici madde 3 ve Tarım ve Orman Bakanlığı tarafından çıkarılan Tehlike Arz Eden Hayvanlar genelgesinde yer alan düzenlemeye değinmiştik<sup>123</sup>. Bunun yanı sıra Hayvanları Koruma Kanununda yer alan bir diğer önemli düzenleme de m. 5/2’de hayvan sahibinin sorumluluğuna ilişkin düzenlemedir. Anılan düzenlemeye göre *“Hayvan sahipleri, sahip oldukları hayvanlardan kaynaklanan çevre kirliliğini ve insanlara verilebilecek zarar ve rahatsızlıkları önleyici tedbirleri almakla yükümlü olup; zamanında ve yeterli seviyede tedbir alınmamasından kaynaklanan zararları tazmin etmek zorundadırlar.”* Bu düzenleme, hayvan sahiplerinin sorumluluğunu, hayvan bulunduranın sorumluluğundan daha geniş kapsamda ele almaktadır<sup>124</sup>. Zira hayvan sahipleri, yalnızca hayvanın verdiği zararlardan değil, aynı zamanda çevre kirlilikleri ve rahatsızlıklardan da sorumlu tutulmaktadır<sup>125</sup>. Örneğin köpeğin site bahçesinde gezerken çöpleri devirmesi, havlamasının bebeği uykusundan uyandırması ya da küçük çocuğu korkutması gibi rahatsızlıklar TBK çerçevesine tazmin edilemeyecek olsa da Hayvanları Koruma Kanunu uyarınca tazmin edilebilir.

Karayolları Trafik Kanununda da hayvan sürücülerine yönelik düzenlemeler mevcuttur. KTK m. 46/3 *“Karayollarının belirli kesimlerinde, bu yollardan faydalanma zorunda olan hayvan sürücülerini, hayvanlarını veya hayvan sürülerini gidiş yönünde yolun en sağından ve en az genişlik işgal ederek ve imkân olduğunda taşıt yolu dışından götürmek zorundadırlar.”*

<sup>123</sup> Bölüm III. A. 2. a.

<sup>124</sup> Antalya, *Marmara Hukuk Yorumu*, 386.

<sup>125</sup> Keskin Orhan, *Hayvan Bulunduran*, 32; Bolat, “Objektif Özen Ödevi,” 56; Tackı, “Hayvan Bulunduran,” 50; Yıldırım, “Hayvan Bulunduran,” 25.

şeklinde belirtilmekle hayvan sürücülerinin karayolunda uyması gereken yükümlülükleri düzenlemektedir. Dolayısıyla KTK m. 46/3 ve “*hayvanla çekilen, elle sürülen araçları sürenler ile hayvan sürücülerine ait kurallar*” başlıklı 69. maddesinde belirtilen esaslara aykırı davranan hayvan bulunduran özen yükümlülüğüne aykırı hareket etmiş sayılacaktır<sup>126</sup>.

Nesli Tehlikede Olan Yabani Hayvan ve Bitki Türlerinin Uluslararası Ticaretine İlişkin Sözleşme hükümlerinin de hayvan bulunduranın kurtuluş kanıtının değerlendirilmesinde dikkate alınması gerektiği ifade edilmektedir<sup>127</sup>. Addaks antilopu, markor dağ keçisi, kolon balığı gibi bazı hayvan türlerinin ticareti, anılan sözleşmede belirlenen usul ve esaslar çerçevesinde gerçekleştirilmektedir. Sözleşmede belirtilen belge ve izinler alınmaksızın ülkeye ticareti gerçekleşen hayvanın vereceği zararlarda, en başından bir hukuk normunun ihlal edildiği dolayısıyla hayvan bulunduran olarak özen yükümlülüğünün gösterildiğinden bahsedilemeyeceği belirtilmektedir<sup>128</sup>.

### C. İlliyet Bağının Kesilmesi ve Kurtuluş Kanıtı

Doktrinde illiyet bağının kesilmesi hayvan bulunduranın sorumluluktan kurtulmasını sağlayan ikinci bir kurtuluş kanıtı olarak kabul edilmektedir<sup>129</sup>. 818 sayılı mülga Borçlar Kanunu’nun 56. maddesinde farazi illiyet ile sorumluluktan kurtulmaya ilişkin özel bir düzenleme mevcuttur. İlgili düzenleme şu şekildedir: “*Bir hayvan tarafından yapılan zararı o hayvan kimin idaresinde ise o kimse hal ve maslahatın icabettiği bütün dikkat ve itinayı yaptığını yahut bu dikkat ve itinada bulunmuş olsa bile zararın vukuuna mani olamayacağını ispat etmedikçe tazmine mecburdur.*” Buna göre hayvan bulunduran, gerekli özeni göstermiş olsaydı dahi zararın yine ortaya çıkacağını ispatlarsa, zarardan sorumlu olmayacaktır<sup>130</sup>. Ancak TBK’da bu

<sup>126</sup> Takcı, “Hayvan Bulunduran,” 85; Kasap, “Güncel Gelişmeler,” 141.

<sup>127</sup> Kasap, “Güncel Gelişmeler,” 140.

<sup>128</sup> Kasap, “Güncel Gelişmeler,” 140-141.

<sup>129</sup> Eren, *Borçlar Genel*, 726; Yüce, “Roma ve Türk,” 417; Köroğlu, “Hayvan Bulunduran,” 241; Kaleli, “II,” 523; Akıntürk ve Ateş, *Borçlar Hukuku*, 101.

<sup>130</sup> Nomer, *Borçlar Genel*, 214; Köroğlu, “Hayvan Bulunduran,” 241; Yüce, “Roma ve Türk,” 417; Kaleli, “II,” 523; Eren, *Borçlar Genel*, 726; Keskin Orhan, *Hayvan Bulunduran*, 99-100.

düzenlemeye yer verilmemiş<sup>131</sup> ve kanunda farazi illiyete sonuç bağlanmamıştır. Bununla beraber illiyet bağının varlığı hayvan bulunduranın sorumluluğunun şartlarından biridir<sup>132</sup>.

Türk Hukukunda haksız fiilden doğan sorumlulukta -kusursuz sorumluluk da dahil- illiyet bağı şartı mevcuttur<sup>133</sup>. İlliyet bağı genel bir sorumluluk unsuru olduğu için bütün haksız fiil sorumluluklarında bu bağı kesildiğinin ispatı sorumluluğu ortadan kaldırır. Bu itibarla illiyet bağının kesildiğini ispat bir kurtuluş kanıtı olarak isimlendirilmemelidir. Kanaatimizce kurtuluş kanıtı, özen sorumluluklarında bu sorumluluktan kurtulmak için özen yükümlülüğünün yerine getirildiğinin ispatı veya istisnaen eBK m. 56'daki gibi farazi illiyete dayalı olarak sorumluluktan kurtuluşla ilgili bir düzenleme varsa bunun ispatı olarak anlaşılmalıdır. Genel olarak illiyet bağının kesildiğinin ispat edilmesinin kurtuluş kanıtı olarak isimlendirilmesi kavram kargaşasına sebep olur. Kaldı ki bunlar ispat yükü bakımından da farklıdır. İlliyet bağının mevcut olduğunu ispat yükü zarar gören üzerindeyken özen yükümlülüğünün yerine getirildiğini ispat sorumlu tutulmak istenen kişi üzerindedir.

İlliyet bağı kesen haller; zarar görenin ağır kusuru, üçüncü kişinin ağır kusuru ve mücbir sebeptir<sup>134</sup>. Örneğin bağlı bir köpeğin tasmaşının üçüncü bir kişi tarafından çözülmesi, yıldırım çarpması sonucu hayvanat bahçesindeki hayvanların kafeslerinin açılması bu duruma örnek gösterilebilir. Yargıtay bir kararında hayvan bulunduranın, kusurunun bulunması halinde illiyet bağının kesilmesine dayanamayacağı yönünde hüküm kurmuştur. Anılan kararda özetle; davalıya ait köpek, davalının çocuğunun gözetiminde iken davacının

<sup>131</sup> Yavuz, *Borçlar Hukuku*, 287; Bolat, "Objektif Özen Ödevi," 63; Nomer, *Borçlar Genel*, 214; Takcı, "Hayvan Bulunduran," 85; Keskin Orhan, *Hayvan Bulunduran*, 100; Antalya, *Marmara Hukuk Yorumu*, 378.

<sup>132</sup> Eren, *Borçlar Genel*, 695-696; Köroğlu, "Hayvan Bulunduran," 223; Takcı, "Hayvan Bulunduran," 85; Bolat, "Objektif Özen Ödevi," 63; Antalya, *Marmara Hukuk Yorumu*, 378; Keskin Orhan, *Hayvan Bulunduran*, 100; Yaser Rezazad, "Türk Hukukunda Sorumluluk Kavramı ve Kusursuz Sorumluluk Hâlleri" (Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi, 2016), 57.

<sup>133</sup> Alfred Keller, *Haftpflicht Im Privatrecht* (Bern: 2002), 132; Eren, *Borçlar Genel*, 607 vd.; Keller ve Gabi-Bolliger, *Haftpflichtrecht Band II*, 27; Karl Oftinger ve Emil W. Stark, *Schweizerisches Haftpflichtrecht Erster Band: Allgemeiner Teil* (Zürich: Schulthess Polygraphischer Verlag, 1995), 191; Vito, *Schweizerisches Haftpflichtrecht*, 44.

<sup>134</sup> Nomer, *Borçlar Genel*, 184; Kayıhan ve Ünlütepe, *Borçlar Genel*, 259; Kaleli, "II," 523; Eren, *Borçlar Genel*, 627; Erdoğan, *Borçlar Genel*, 138.

köpeği tekmelemesi nedeniyle tepkisel olarak davacıyı ısırıştır. Davalı, zarar görenin ağır kusuru sebebi ile illiyet bağının mevcut olmadığını ileri sürmüş ise de Yargıtay; davalının köpeğini yeterli güce sahip birinin gözetimine bırakmadığı için munzam kusurlu olduğunu bu sebeple illiyet bağının kesilmesi sebeplerine dayanarak sorumluluktan kurtulamayacağına karar vermiştir<sup>135</sup>.

### SONUÇ

Hayvan bulunduranın sorumluluğu özen esasına dayanan kusursuz sorumluluk hali olarak TBK m. 67 ve 68’de düzenlenmektedir. Hayvan bulunduranın sorumluluğunda olumsuz şart olarak değerlendirilen kurtuluş kanıtının ölçüsünün ne olduğunun belirlenmesi sorumluluğun tespitinde ve tesisinde önem arz etmektedir. Zira kanunda kurtuluş kanıtının getirilebileceği düzenlenmiş ise de ölçüsü ve bu kurtuluş kanıtının nasıl, hangi hususlar ispat edilince getirilmiş olacağı düzenlenmemiş ve bu husus somutlaştırılmamıştır. Bunun ölçüsü doktrin ve uygulamaya bırakılmıştır. Söz konusu özen ölçüsünün tespitinde dört noktaya dikkat etmek gerekmektedir. Bunlar; hayvanın cinsi ve özellikleri, hayvan bulunduranın şahsı, hayvanın kaçmış veya terk edilmiş olması ve kanuni düzenlemelerdir. Bu açılardan nasıl değerlendirme yapılması gerektiğini ve böylece özen yükümlülüğünün somut olayda nasıl tespit edileceğini ortaya koymuş bulunuyoruz.

Hayvan bulunduranın şahsı bakımından özen, objektif değerlendirilir. Ancak kanaatimizce hayvan bulunduranın özel yetenekli, mesleki tecrübeli kimselerden olması halinde gösterilmesi gerekli özen yükümlülüğünün derecesinin daha yüksek araştırılması ve belli ölçülerde sübjektifliğin kabul edilmesi kusursuz sorumluluk kurumunun mahiyeti ve mağduru koruma amacı gözetildiğinde daha adaletli olacaktır. Birden fazla hayvan bulunduranın varlığı halinde ise kurtuluş kanıtı her bir hayvan bulunduran açısından ayrı ayrı ve yine objektif olarak değerlendirilmelidir. Buna karşılık kurtuluş kanıtının belirlenmesinde hayvan açısından gösterilecek özenin tespitinde sübjektif hareket edilmeli; hayvanın cinsine, yaşına, özelliklerine, engel durumuna, huyuna ve yaşadığı ortama göre farklı değerlendirilmelidir. Burada mutlak anlamda sübjektif bir yaklaşım gösterilmesi, kurumun ve özen yükümlülüğü kavramının mahiyetine çok daha uygundur. Tehlikeli bir

<sup>135</sup> Y. 3. HD, E.2019/4263, K.2019/9309, 26.11.2019, (<https://mevzuat.sinerjias.com.tr>).

hayvana gösterilmesi gereken özenin derecesi ile bir ev kedisine gösterilmesi gereken özenin derecesi farklılık arz eder. Yine aynı cins hatta aynı yaşta hayvanlarda dahi hayvanın engel durumu, psikolojik durumu, yaşadığı ortam ve saldırganlık seviyesi kurtuluş kanıtının kapsamının belirlenmesinde dikkate alınmalıdır. Her bir hayvan adeta ayrı bir fert olarak ele alınmalı, onun bütün özellikleri gözetilerek somut olaydaki özen yükümlülüğü tespit edilmelidir.

Hakimiyet altındayken kaçan veyahut terk edilen hayvanlar açısından da gerekli özen ve tedbirin alınması gerekmektedir. Hayvanın kaçmaması adına gerekli özen gösterilmeli, terk edilirken başkasına zarar vermemesi adına gerekli tedbirler alınarak terk edilmelidir. Hayvanın kaçma eylemi son buluna kadar vermiş olduğu zararlardan hayvan bulunduran sorumludur. Bu hususta getirilecek kurtuluş kanıtı, hayvanın kaçmaması adına gerekli özenin gösterildiğine yönelik olacaktır. Objektif özen gösterilmemiş olsa bile kaçma eylemi son bulduktan sonra hayvan bulunduranın sorumluluğuna gidilemez. Kanaatimizce şartların bulunması halinde TBK m. 49 uyarınca kusur sorumluluğuna gidilebilir.

Kurtuluş kanıtının belirlenmesinde, çeşitli kanunlarda yer alan düzenlemelere de dikkat edilmesi gerekir. Nitekim Karayolları Trafik Kanunu, Tehlike Arz Eden Hayvanlar ile ilgili genelge gibi düzenlemeler ile hayvan bulundurana çeşitli yükümlülükler getirilmiştir. Bu yükümlülüklerle aykırı hareket edilmesi özen yükümlülüğünün ihlali olarak değerlendirilmelidir.

Doktrinde kurtuluş kanıtı kapsamında değerlendirilen bir diğer husus da sorumluluğun şartlarından biri olan illiyet bağı ile alakalıdır. İlliyet bağının kesilmesi, doktrinde ikinci tür kurtuluş kanıtı olarak değerlendirilmektedir. Kanaatimizce bu husus kurtuluş kanıtı olarak değerlendirilmemelidir. Zira tüm haksız fiil sorumluluklarında illiyet bağı unsuru aranmakta olup bunun kesilmesi ancak genel bir unsurun ortadan kalkması sonucunu doğurur, bunu kurtuluş kanıtı olarak isimlendirmek doğru değildir. Ayrıca iki kavram ispat yükü açısından da farklılık göstermektedir. Dolayısıyla illiyet bağının kesilmesinin kurtuluş kanıtı olarak nitelendirilmesi kavram kargaşasına sebebiyet verebilir.

**KAYNAKÇA**

- Akıntürk, Turgut ve Derya Ateş. *Borçlar Hukuku Genel Hükümler Özel Borç İlişkileri*. İstanbul: Beta Yayınları, 2022.
- Akkoyunlu, Sencer Abdullah. “Mahalli İdarelerin Sokak Köpeklerinin Verebileceği Zararlar ile İlgili Yükümlülükleri ve Bu Yükümlülüklerin Mahalli İdareler Arasındaki İlişkiler Bakımından Değerlendirilmesi.” *Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 27, 46 (2022): 3-63.
- Altınok Çalışkan, Elif. “Sahipsiz Hayvanların Verdiği Kimi Zararlar Nedeniyle İdarenin Sorumluluğu.” *MEF Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 2, 2 (2023): 293-323.
- Antalya, Osman Gökhan. *Marmara Hukuk Yorumu Borçlar Hukuku Genel Hükümler Cilt: V/1, 2*. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2019.
- Başalp Yıldırım, Nilgün. “Haksız Fiil Sorumluluğunda Hukuka Aykırılık Unsuruna İlişkin İleri Sürülen Klasik Teoriler Hakkında Bazı Düşünce ve Eleştiriler.” *GSÜHFD* 1, 1 (2019): 293-332.
- Bolat, Elif. “Türk Hukukunda Bir Kusursuz Sorumluluk Türü Olarak Objektif Özen Ödevine Dayalı Sorumluluk.” Yüksek Lisans Tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, 2018.
- Brudermüller, Gert, Jürgen Ellenberger, Isabell Gotz, Christian Grüneberg, Sebastian Herrler, Hartwig Sprau, Karsten Thorn, Walter Weidenkaff, Dietmar Weidlich ve Hartmut Wicke. *Beck'sche Kurz Kommentare, Bürgerliches Gesetzbuch*. München: 2017.
- Cartier, Michael. “Begriff der Widerrechtlichkeit nach Art. 41 OR.” Doktora Tezi, Eschen 2007.
- Casals, Miquel Martin ve Diego M. Papayannis. *Uncertain Causation in Tort Law*. Cambridge: Cambridge Press, 2015.
- Çağlayan Aksoy, Pınar. *Hukuka ve Ahlaka Aykırılık Unsurları Çerçevesinde Salt Malvarlığı Zararlarının Tazmini*. Ankara: On İki Levha Yayıncılık, 2016.
- Aycan Çınar, Ecem. “Hayvan Bulunduranın Sorumluluğunda Hayvan Bulunduran Kavramı.” *Konya Barosu Dergisi*, 2024, 1 (2024): 97-123.
- Daver, Hilal. *Zararın ve Tazminatın Belirlenmesine İlişkin Haksız Fiil Hükümlerinin Borca Aykırılıkta Kıyasen Uygulanması* (İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2023.
- Deutsch, Erwin. *Allgemeines Haftungsrecht*. Köln, Berlin, Bonn, München: Carl Heymanns Verlag, 1996.

- Erdoğan, İhsan. *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*. Ankara: Gazi Kitabevi, 2019.
- Eren, Fikret. *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, Ankara: Yetkin Yayınları, 2020.
- Gmür, Max ve Hermann Becker. *Kommentar zum Schweizerisches Zivilgesetzbuch Obligationenrecht 1. Abteilung Allgemeine Bestimmungen Art. 1-183*. Bern: Stampfli Verlag, 1945.
- Gönül Koşar, Günhan. *Haksız Fiil Sorumluluğunda Kusur ve Etkisi*. İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2020.
- Honsell, Heinrich, Bernhard Isenring ve Martin A. Kessler. *Schweizerisches Haftpflichtrecht*. Zürich, Meilen: Schulthess Juristische Medien, 2013.
- Hüseyin, İhsan. “İngiliz Hukukuna Göre Bir Objektif Sorumluluk Hali Olarak Hayvan Bulunduranın Sorumluluğu.” *HBVÜHFD* XXV, 1 (2021): 135-163.
- Kaleli, Şakir. “Hayvan Tutucusunun Sorumluluğu (I).” *Yargıtay Dergisi* 5, 2 (1979): 313-342.
- Kaleli, Şakir. “Hayvan Tutucusunun Sorumluluğu (II).” *Yargıtay Dergisi* 5, 3 (1979): 515-530.
- Kasap, Atilla. “Güncel Gelişmeler Işığında Hayvan Bulunduranın Sorumluluğunda Objektif Özen Yükümlülüğünün Tayinine İlişkin Öneriler.” *Terazi Hukuk Dergisi* 17, 195 (2022): 131-142.
- Kayıhan, Şaban ve Mustafa Ünlütepe. *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2018.
- Keller, Alfred. *Haftpflicht Im Privatrecht*. Bern: 2002.
- Keller, Max ve Sonja Gabi-Bolliger. *Haftpflichtrecht Band II*. Basel, Frankfurt: 1985.
- Keskin Orhan, Merve. *Türk Borçlar Hukukunda Hayvan Bulunduranın Sorumluluğu*. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2020.
- Kılıç, Ahmet. “Tehlike Arz Eden Hayvanı Sokağa Terk Etme Kabahatinin İçtima Hükümleri ve “Non Bıs In Idem” İlkesi Bağlamında Değerlendirilmesi.” *NEÜHFD* 5, 2 (2022): 629-646.
- Kırışık, Fatih ve Kübra Öztürk. “Şiddet Haberlerinden Hayvan Haklarına, Sahipsiz Köpek Sorunu.” *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 69 (2021): 360-388.
- Koçhisarlıoğlu, Cengiz. “Objektif Sorumluluğun Genel Teorisi.” *DÜHFD* 2, 2 (1984): 175-302.
- Korkmaz, Fırat. *Türk Borçlar Hukukunda Kusur İlkesinin Haksız Fiiller Açısından Değerlendirilmesi*. Ankara: Yetkin Yayınevi, 2021.

- Köroğlu, Emre. “Hayvan Bulunduranın Sorumluluğu (TBK m. 67-68).” *Yargıtay Dergisi* 44, 2 (2018): 221-249.
- Kurtulan, Gökçe. “Haksız Fiilde Hukuka Aykırılık Unsuru.” *MÜHF-HAD* 23, 1 (2017): 465-504.
- Metin, Umut. “6098 sayılı Yeni Türk Borçlar Kanunu Hükümlerine Göre Hayvan Bulunduranın Sorumluluğu.” *İstanbul Barosu Dergisi* 86, 5 (2012): 244-261.
- Nomer, Haluk Nami. *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*. İstanbul: Beta Yayınları, 2021.
- Oftinger, Karl ve Emil W. Stark. *Schweizerisches Haftpflichtrecht, Erster Band Allgemeiner Teil*. Zürich: Schulthess Polygraphischer Verlag, 1995.
- Oğuzman, Kemal ve Turgut Öz. *Borçlar Hukuku Genel Hükümler Cilt 1*. İstanbul: Vedat Kitapçılık, 2016.
- Oral, Tuğçe. “Veteriner Hekimin Sözleşme Dışı Sorumluluğu.” *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi* 5, 16 (2014): 319-335.
- Rezazad, Yaser. “Türk Hukukunda Sorumluluk Kavramı ve Kusursuz Sorumluluk Hâlleri.” Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi, 2016.
- Schonenberger, Beat. “Die dritte Widerrechtlichkeitstheorie.” *Ha-ve/Reas* 2004, 1 (2004): 3-12.
- Takcı, Nesibe. “Hayvan Bulunduranın Sorumluluğu.” Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi, 2021.
- Tandoğan, Haluk. *Kusura Dayanmayan Sözleşme Dışı Sorumluluk Hukuku*. Ankara: Turhan Kitabevi, 1981.
- Vito, Roberto. *Schweizerisches Haftpflichtrecht*. Zürich: Schulthess Juristische Medien, 2002.
- Widmer, Pierre. *Unification of Tort Law: Fault*. Netherlands: Kluwer Law International, 2005.
- Yavuz, Nihat. *Borçlar Hukuku El Kitabı*. Ankara: Adalet Yayınevi, 2024.
- Yıldırım, Şeyda. “Hayvan Bulunduranın Sorumluluğu.” Yüksek Lisans Tezi, Hacı Bayram Veli Üniversitesi, 2023.
- Yüce, Tunay. “Roma ve Türk Hukuklarında Hayvanın Yol Açtığı Zararlardan Dolayı Hayvan Tutucusunun Sorumluluğu.” *İNÜHFD* 8, 2 (2007): 393-422.

**KISALTMALAR CETVELİ**

| <b>Kısaltmalar</b> | <b>Açıklamalar</b>                                                 |
|--------------------|--------------------------------------------------------------------|
| <b>bkz.</b>        | : Bakınız                                                          |
| <b>C.</b>          | : Cilt                                                             |
| <b>DÜHFD</b>       | : Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi                       |
| <b>E.</b>          | : Esas                                                             |
| <b>GSÜHFD</b>      | : Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi                 |
| <b>HBVÜHFD</b>     | : Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi            |
| <b>HD</b>          | : Hukuk Dairesi                                                    |
| <b>HKK</b>         | : Hayvanları Koruma Kanunu                                         |
| <b>İnÜHFD</b>      | : İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi                       |
| <b>K.</b>          | : Karar                                                            |
| <b>m.</b>          | : Madde                                                            |
| <b>MÜHF-HAD</b>    | : Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi |
| <b>NEÜHFD</b>      | : Necmettin Erbakan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi           |
| <b>T.</b>          | : Tarih                                                            |
| <b>TBK</b>         | : Türk Borçlar Kanunu                                              |
| <b>THD</b>         | : Terazi Hukuk Dergisi                                             |
| <b>vd.</b>         | : Ve devamı                                                        |
| <b>Y.</b>          | : Yargıtay                                                         |
| <b>YİBBGK</b>      | : Yargıtay İçtihatı Birleştirme Büyük Genel Kurulu                 |